

ჰომარდ ზეჰრი

ადღგენითი
მართლმსაჯულების

პატარა წიგნი

სახელმძღვანელო ითარგმნა საქართველოს სამართლებრივი განათლების პროგრამის ფარგლებში. პროგრამა ხორციელდება PH-International-ის მიერ აშშ სახელმწიფო დეპარტამენტის ანტინარკოტიკულ და სამართალდამცავ ორგანოებთან ურთიერთობის საერთაშორისო ბიუროს ფინანსური მხარდაჭერით.

მთარგმნელი, რედაქტორი – ირმა რევიშვილი
დამკაბადონებელი – ნატა ნოზაძე

მცდელობის მიუხედავად ვერ მოვიპოვეთ საავტორო უფლებები წინამდებარე თარგმანზე. მზად ვართ, განვიხილოთ და გადავწყვიტოთ ნებისმიერი შესაძლო დავა ამ საკითხთან დაკავშირებით.

შინაარსი

1.	მიმოხილვა	4
	რატომ მაინცდამაინც ეს პატარა წიგნი?	6
	აღდგენითი მართლმსაჯულება არ არის ...	9
	აღდგენითი მართლმსაჯულება დაინტერესებულია მოთხოვნილებებითა და როლებით	15
2.	აღდგენითი პრინციპები	22
	აღდგენითი მართლმსაჯულების სამი საყრდენი	25
	შეკითხვები „ვინ“ და „როგორ“ - მნიშვნელოვანია	29
	აღდგენითი მართლმსაჯულების მიზანია მდგომარეობის გამოსწორება	32
	აღდგენითი ხედვა	36
	აღდგენითი მართლმსაჯულების განმარტება	40
	აღდგენითი მართლმსაჯულების მიზნები	41
	აღდგენითი მართლმსაჯულების გზამკვლევი კითხვები	42
	აღდგენითი მართლმსაჯულების ორიენტირები	44
3.	აღდგენითი ადათები	46
	ძირითადი მიდგომები ხშირად მოიცავს შეხვედრას მოდელებს შორის განსხვავებაა „ვინ“ და „როგორ“	48
	სხვადასხვა მოდელი სხვადასხვა მიზანს ემსახურება	51
	აღდგენითი კონტინუუმი	57
4.	ყველა თუ რომელიმე?	63
	სადამსჯელო თუ აღდგენითი მართლმსაჯულება?	63
	სისხლის სამართალი თუ აღდგენითი მართლმსაჯულება?	64
	აღდგენითი მართლმსაჯულება მდინარეა	66
	დანართი 1	69

1.

მიმოხილვა

რა ფორმით უნდა ვუპასუხოთ დანაშაულს ჩვენ, როგორც ერთიანმა საზოგადოებამ? რა სახის რეაგირება უნდა მოჰყვეს დანაშაულის ჩადენას ან უსამართლობის გამოვლინებას? რას მოითხოვს მართლმსაჯულება?

ჩრდილოეთ ამერიკელებისთვის ამ შეკითხვებზე პასუხის გაცემა კიდევ უფრო მნიშვნელოვანი გახდა 11 სექტემბრის ტრავმული მოვლენების შემდეგ. თუმცა ამ საკითხებზე მსჯელობა უკვე დიდი ხანია მიმდინარეობს და მართლაც საერთაშორისო ხასიათისაა.

იმის მიუხედავად, რა სახის დანაშაულით ვართ დაინტერესებული, დასავლურმა სამართლებრივმა სისტემამ დიდი როლი ითამაშა ამგვარი საკითხების მიმართ ჩვენი დამოკიდებულების ჩამოყალიბებაში არა მხოლოდ დასავლეთში, არამედ მთელ მსოფლიოში.

დასავლეთის სამართლებრივ ანუ სისხლის სამართლის სისტემას აქვს მრავალი მნიშვნელოვნად ძლიერი მხარე. ამავე დროს, ხდება სისტემის შეზღუდული და უარყოფითი მხრეების მუდმივი აღმოჩენა და აღიარება. დაზარალებულები, დამნაშავეები და საზოგადოების სხვა წევრები ხშირად თვლიან, რომ არ განხორციელდა შესაფერისი მართლმსაჯულება. სამართლის პროფესიონალები – მოსამართლეები, ადვოკატები, პროკურორები, პრობაციის ოფიცრები, ციხის თანამშრომლები — ხშირად გამოთქვამენ იმედგაცრუებას. ბევრის აზრით, მართლმსაჯულების პროცესი სიმშვიდისა და სარგებლის მოტანის მაგივრად პირიქით აღრმავებს საზოგადოების ტკივილს.

აღდგენითი მართლმსაჯულება არის მცდელობა, შეეხოს და ფოკუსირდეს ამ შეზღუდვებსა და საჭიროებებზე. დაწყებული 1970-იანი წლებიდან, მრავალი პროგრამა და მიდგომა შემუშავდა ათასობით საზოგადოებაში და მრავალ ქვეყანაში. ხშირად ეს არის ალტერნატიული შეთავაზება არსებული სამართლის სისტემის ფარგლებში ან მის პარალელურად. ახალმა ზელანდიამ კი, დაწყებული 1989 წლიდან, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სისტემა მთლიანად აღდგენითი მართლმსაჯულების პრინციპზე ააგო.

დღეისათვის აღდგენითი მართლმსაჯულება ბევრგან ითვლება იმედისმომცემად და განვითარებისკენ გადადგმულ ნაბიჯად. გაამართლებს თუ არა მოლოდინს, მომავალში გამოჩნდება.

თავდაპირველად, აღდგენითი მართლმსაჯულება იყო მცდელობა ქურდობასა და საკუთრების წინააღმდეგ ჩადენილ სხვა დანაშაულებთან გასამკლავებლად, რომლებიც (ხშირად არასწორად) მიჩნეულია დანაშაულის შედარებით მსუბუქ ფორმებად. ამჟამად კი, ზოგიერთ საზოგადოებაში, აღდგენითი მიდგომები გამოიყენება ყველაზე მძიმე დანაშაულებრივი ძალადობის მიმართ, როგორიცაა: გარდაცვალება ნასვამ მდგომარეობაში მანქანის მართვის მიზეზით, თავდასხმა [ფიზიკური ძალადობა], გაუპატიურება, მკვლელობაც კი. სამხრეთ აფრიკის სიმართლისა და შერიგების კომისიის გამოცდილების გაზიარებით არის მცდელობა, აღდგენითი მართლმსაჯულების მეთოდი გავრცელდეს და მოერგოს მასობრივი ძალადობის სიტუაციებს.

აღდგენითი მართლმსაჯულების მიდგომები და მეთოდები აგრეთვე ვრცელდება სისხლის სამართლის სისტემის მიღმა — სკოლებში, სამუშაო ადგილებსა და რელიგიურ ორგანიზაციებში. როგორც კონფლიქტის მოგვარებისა და გარდაქმნის საშუალებას, ზოგიერთი უპირატესობას ანიჭებს აღდგენითი მეთოდის ისეთი ფორმის გამოყენებას, როგორიცაა „წრეები“ (მეთოდი, რომელიც შემუშავდა კანადის მკვიდრი ერების თემებში). გარდა წრეებისა, ასევე იყენებენ „კონფერენციების“ მეთოდს (დაზარალებულისა და

დამნაშავის გაადვილებული შეხვედრა, რომელიც მომდინარეობს ახალი ზელანდიისა და ავსტრალიის ტრადიციებიდან), როგორც საზოგადოების ჩამოყალიბებისა და გამოჯანსაღების (განკურნების) საშუალებას. ქეი ფრანსისი, აღდგენითი მართლმსაჯულების ცნობილი მხარდამჭერი, „წრეების“ მეთოდს უწოდებს მონაწილეობითი დემოკრატიის ერთ-ერთ ფორმას, რომელიც მეტია, ვიდრე მხოლოდ უმრავლესობის მმართველობა აღდგენითი მართლმსაჯულების დარგის მიხედვით „წრეების“ მეთოდის ამომწურავი განმარტებისთვის).

საზოგადოებებში, სადაც დასავლურმა სამართლებრივმა სისტემამ ჩაანაცვლა ან შეავიწროვა ტრადიციული სამართალი და კონფლიქტის გადაწყვეტის პროცესები, აღდგენითი მართლმსაჯულება იძლევა საშუალებას, მოხდეს ამ ტრადიციების ხელახლა გადახედვა და აღდგენა.

მიუხედავად იმისა, რომ ტერმინი „აღდგენითი მართლმსაჯულება“ გულისხმობს მრავალ პროგრამასა და პრაქტიკას, მისი ძირითადი არსია დადგენილი პრინციპები, ფილოსოფია და გზამკვლევი კითხვების ალტერნატიული კომპლექტი. საბოლოოდ, აღდგენითი მართლმსაჯულება ქმნის ალტერნატიულ სტრუქტურას დანაშაულებრივ ქმედებაზე ფიქრისას. სწორედ ამ სტრუქტურას განვიხილავ მომდევნო გვერდებზე და ვნახავთ, როგორ შეიძლება ამ მეთოდის პრაქტიკაში გამოყენება.

რატომ მაინცდამაინც ეს პატარა წიგნი?

ჩემი მიზანი არ არის ამ პატარა წიგნით ავხსნა, რატომ არის აღდგენითი მართლმსაჯულება სხვა მეთოდებზე უკეთესი, არც ამ მეთოდის გამოყენებისას მიღებული შედეგების განხილვა, არამედ, ჩემი მიზანია, ამ წიგნში გამოვხატო [გადმოვცე] აღდგენითი მართლმსაჯულების არსი. მართალია, ხაზს გავუსვამ აღდგენითი მართლმსაჯულების ზოგიერთ პროგრამასა და პრაქტიკას, წიგნის ძირითადი თემაა აღდგენითი მართლმსაჯულების დადგენილი პრინციპები და ფილოსოფია.

აღდგენითი მართლმსაჯულების პატარა წიგნი არის მათთვის, ვისაც გაუგია ეს ტერმინი და აინტერესებს მნიშვნელობა. ასევე მათთვის, ვინც ამ სფეროში მოღვაწეობს, მაგრამ ნათლად არა აქვს წარმოდგენილი საბოლოო შედეგი. იმედი მაქვს, ნათლად წარმოვაჩენ აღდგენითი მართლმსაჯულების „მატარებლის“ მიმართულებას და ზოგიერთ შემთხვევაში, ლიანდაგებიდან გადმოსულ მატარებელს გზაზე დავაყენებ.

აღდგენითი მართლმსაჯულება ჩვენი დროისთვის ძალიან მნიშვნელოვანი ინიციატივაა. მრავალი სხვა ინიციატივის მსგავსად, რომელთა მიზანია ცვლილების შეტანა, აღდგენითმა მართლმსაჯულებამ განვითარებასთან და გავრცელებასთან ერთად გადაუხვია თავდაპირველი გზიდან. რაც უფრო მეტი პროგრამა იქმნება აღდგენითი მართლმსაჯულების სახელით, მით უფრო ბუნდოვანი და გაუგებარი ხდება ფრაზის ნამდვილი მნიშვნელობა. გარდაუვალი სირთულეების გამო, რომელიც თან ახლავს სამუშაოს პრაქტიკულ განხორციელებას, აღდგენითმა მართლმსაჯულებამ თანდათან გადაუხვია თავდაპირველი პრინციპებიდან.

დაზარალებულთა დაცვის საზოგადოება განსაკუთრებით შემოფოთებულია ამის გამო. თითქოს აღდგენითი მართლმსაჯულება ორიენტირებულია დაზარალებულზე, მაგრამ ასეა თუ არა სინამდვილეში? დაზარალებულთა ჯგუფები შიშობენ, რომ აღდგენითი მართლმსაჯულების გამოყენება მოტივირებულია სურვილით, დამნაშავეებთან იმუშაონ უფრო პოზიტიური მიდგომით. ვინაიდან, სისხლის სამართლის სისტემის მსგავსად, აღდგენითი მართლმსაჯულების მიზანია გაუმჯობესება ან ჩანაცვლება — ის შესაძლოა, პირველ რიგში, დამნაშავეების გამოსწორების საშუალებად იქცეს.

სხვებს აინტერესებთ, რამდენად სრულყოფილად მიმართავს აღდგენითი მართლმსაჯულების სფერო დამნაშავეების საჭიროებებს და გაიღებს საკმარის ძალისხმევას აღდგენისთვის. უბრუნველყოფს თუ არა აღდგენითი მართლმსაჯულების პროგრამები დამნაშავეს შესაბამისი მხარდაჭერით იმისათვის, რომ მან შეასრულოს ვალდებულებები და შეცვალოს დანაშაულებრივი ქცევა. მიმართავს თუ

არა ეს პროგრამები ადეკვატურად იმ ფაქტორებს, რომლის გამოც დამნაშავეები შეიძლება დანაშაულებრივ გზას დაადგენ? ხომ არ არის ასეთი პროგრამები დამნაშავეების დასჯის ახალი, შენიღბული მეთოდი? და რა შეიძლება ითქვას საზოგადოებაზე — ხდება თუ არა საზოგადოების შესაბამისი წახალისება იმისათვის, რომ მონაწილეობა მიიღონ ასეთ პროგრამებში და იგრძნონ თავიანთი ვალდებულებები დაზარალებულთა, დამნაშავეებისა და მთლიანად საზოგადოების წინაშე.

გამოცდილება გვიჩვენებს, რომ ისეთი ინიციატივების განხორციელებისას, რომელსაც ცვლილებები შეაქვს სამართლის სფეროში, მიუხედავად განზრახვისა, ყოველთვის ხდება მიზნისგან გაუთვალისწინებელი გადახვევა. თუ ცვლილებების მხარდამჭერებს არ სურთ, აღიარონ და შეებრძოლონ ამ მოსალოდნელ გადახვევებს, მათ შეიძლება მიიღონ მნიშვნელოვნად განსხვავებული შედეგი, ვიდრე ჩაფიქრებული ჰქონდათ. სინამდვილეში, ეს „გაუმჯობესებები“ შეიძლება იმ პირობებზე უარესი აღმოჩნდეს, რომლის შესაცვლელადაც ისინი შეიქმნა.

მთავარ პრინციპებზე ყურადღების გამახვილება გადახვევების თავიდან აცილების ერთ-ერთი საუკეთესო მეთოდია. თუ ჩვენთვის ნათელია პრინციპები და ამ პრინციპების გათვალისწინებით ვქმნით პროგრამებს, თუ მზად ვართ, ამ პრინციპების მიხედვით შეგვაფასონ, მაშინ ნაკლებია იმის შანსი, რომ მიზნიდან გადავხვიეთ.

სხვაგვარად რომ ვთქვათ, აღდგენითი მართლმსაჯულების დარგი იმდენად სწრაფად გაიზარდა და იმდენი მიმართულებით განვითარდა, ზოგჯერ ძალიან რთულია განსაზღვრა, რა კუთხით უნდა მოხდეს სამომავლოდ საქმიანობის გაგრძელება ისე, რომ შენარჩუნებული იქნეს ერთიანობა და კრეატიულობა. მხოლოდ ნათელი წარმოდგენა პრინციპებსა და მიზნებზე, მოგვცემს სწორ მიმართულებას ამ მიხვეულ-მოხვეული და ბურუსით მოცული გზის გასაყვლევად.

ეს წიგნი არის მცდელობა, მკაფიოდ გამოვკვეთო და ავხსნა აღდგენითი მართლმსაჯულების არსი. თუმცა უნდა აღვნიშნო

ჩემ მიერ წარმოდგენილი სტრუქტურის გარკვეული შეზღუდვები. ვითვლები ამ დარგის ერთ-ერთ ძირითად ფუძემდებლად და მომხრედ. მიუხედავად იმისა, რომ ვეცადე ვყოფილიყავი კრიტიკული და გახსნილი, მაინც მიკერძოებული ვარ. უფრო მეტიც, მიუხედავად იმისა, რომ საპირისპიროს ვცდილობ, მაინც საკუთარი თვალთახედვიდან ვწერ, რომელიც განისაზღვრება იმით, თუ ვინ ვარ მე: თეთრკანიანი, საშუალო კლასის წარმომადგენელი მამაკაცი, ევროპული წარმოშობის, ქრისტიანი და მენონიტი (პროტესტანტული სექტა; მთარგმნ.) ჩემი ასეთი ბიოგრაფია და, ასევე, ინტერესები, განაპირობებენ ჩემს აზრსა და წარმოდგენას.

იმის მიუხედავად, რომ არსებობს გარკვეული კონსენსუსი აღდგენითი მართლმსაჯულების ძირითად პრინციპებზე, შეიძლება არსებობდეს განსხვავებული აზრი იმის შესახებ, რასაც აქ წაიკითხავთ. შესაძლოა, სხვას განსხვავებული მოსაზრება ჰქონდეს.

დაბოლოს, ეს წიგნი დავწერე ჩრდილოეთ ამერიკის კონტექსტში. ტერმინოლოგია, წამოჭრილი თემები, კონცეფციის ჩამოყალიბების სტილიც კი, ირეკლავენ ჩემი გარემოს რეალობას. იმედი მაქვს, ეს წიგნი სხვებსაც გამოადგება, მაგრამ, სავარაუდოდ, ადაპტირება დასჭირდება.

მაშინ, რას ნიშნავს „აღდგენითი მართლმსაჯულება“ აღნიშნულ ფონზე და დაზუსტებებით? იმდენი მცდარი მოსაზრება არსებობს ამ ტერმინთან დაკავშირებით, რომ მიჩვენია დავიწყო იმის ახსნით, თუ რა არ არის აღდგენითი მართლმსაჯულება.

აღდგენითი მართლმსაჯულება არ არის...

- აღდგენითი მართლმსაჯულების ძირითადი არსი არ არის პატიება და შერიგება.

ზოგიერთი დაზარალებული და მათი დამცველი უარყოფითად უყურებს აღდგენით მართლმსაჯულებას, რადგანაც მათი წარმოდგენით ამ პროგრამის მიზანია დაზარალებულის წახალისება ან იძულებაც კი, რომ აპატიოს და შეურიგდეს დამნაშავეს.

როგორც ქვემოთ ვნახავთ, პატიება და შერიგება არ არის

აღდგენითი მართლმსაჯულების ძირითადი პრინციპი და ყურადღების საგანი. თუმცა ისიც მართალია, რომ აღდგენითი მართლმსაჯულების პროგრამა უზრუნველყოფს ისეთ კონტექსტს, რომელშიც შესაძლებელია მოხდეს ერთ-ერთი ან თუნდაც ორივე. რა თქმა უნდა, ნაწილობრივი პატიება და თუნდაც შერიგება, უფრო ხშირად ხდება, ვიდრე სისხლის სამართლის სისტემის შეჯიბრებითობის ფორმატში. თუმცა, ეს მხოლოდ მონაწილეების გადასაწყვეტია. დაუშვებელია ძალდატანება, რომ აირჩიოს პატიება ან სცადოს შერიგება.

- **აღდგენითი მართლმსაჯულება არ არის მედიაცია (შუამდგომლობა).**

მედიაციის პროგრამების მსგავსად, აღდგენითი მართლმსაჯულების მრავალი პროგრამა ითვალისწინებს დაზარალებულის, დამნაშავესა და, თუ მისაღებია, საზოგადოების წევრების დაგეგმილი ან მოულოდნელი შეხვედრის ხელშეწყობის შესაძლებლობას. თუმცა მოულოდნელი შეხვედრა ყოველთვის არ ხორციელდება და არ არის მისაღები. უფრო მეტიც, აღდგენითი მართლმსაჯულების მიდგომის გამოყენება მნიშვნელოვანია მაშინაც, როცა დამნაშავე არ არის დაპატიმრებული ან იმ შემთხვევაშიც, როდესაც რომელიმე მხარე შეხვედრაზე უარს აცხადებს. ასე რომ, აღდგენითი მართლმსაჯულების მიდგომები არ შემოიფარგლება მხოლოდ შეხვედრით.

იმ შემთხვევაშიც, როდესაც ხორციელდება მოულოდნელი შეხვედრა, ტერმინი „მედიაცია“ არ არის შესაბამისი აღწერა იმისა, რასაც შეიძლება ადგილი ჰქონდეს. კონფლიქტისას ან დავისას, რომელშიც ჩართული არიან მედიატორები, იგულისხმება, რომ მხარეების მორალური დონე თანაბარია და პასუხისმგებლობა ყველა მხარემ უნდა გაიზიაროს. მაშინ, როცა ზოგიერთ შემთხვევაში არსებობს საერთო დანაშაულის განცდა, შემთხვევათა უმეტესობაში ასეთი განცდა არ არსებობს. გაუპატიურებისას ან ყაჩაღობისას დაზარალებულებს არ სურთ თავი მიიჩნიონ დანაშაულის „მონაწილეებად“. სინამდვილეში, შესაძლოა, ისინი ცდილობენ, გადალახონ საკუთარი დანაშაულის განცდა.

ნებისმიერ შემთხვევაში, აღდგენითი მართლმსაჯულების შეხვედრაში მონაწილეობისათვის საჭიროა, დამნაშავე ნაწილობრივ მაინც იღებდეს საკუთარ თავზე დანაშაულის პასუხისმგებლობას; ასევე, ასეთი პროგრამების მნიშვნელოვანი ნაწილია არასწორი ქმედების დასახელება და აღიარება. მედიაციის ნეიტრალური დამოკიდებულება მხარეებისადმი შეიძლება დამაბნეველი და, ხშირ შემთხვევაში, შეურაცხმყოფელიც კი იყოს.

მიუხედავად იმისა, რომ ტერმინი „მედიაცია“ პირველად აღდგენითი მართლმსაჯულების დარგში დამკვიდრდა, ზემოთ ნახსენები მიზეზების გამო ახლა უფრო და უფრო ხშირად ხდება მისი ჩანაცვლება სიტყვებით: „კონფერენცია“ და „დიალოგი“.

- **აღდგენითი მართლმსაჯულების შექმნის მთავარი მიზანი არ არის, შეამციროს რეციდივიზმი და განმეორებითი დანაშაული.**

მეტი აღიარების მოპოვების მიზნით, ხშირად, აღდგენითი მართლმსაჯულების პროგრამებს წარმოადგენენ და სახავენ განმეორებითი დანაშაულის (რეციდივის) შემცირების გზად.

მართლაც, არსებობს მიზეზები, რის გამოც დასაჯებელია, რომ ასეთი პროგრამები ამცირებს დანაშაულს. კვლევები გვიჩვენებს, რომ, რასაკვირველია, არასრულწლოვანთა დანაშაულზე ყურადღების გამახვილება კარგი შედეგის მომტანია. მიუხედავად ამისა, შემცირებული რეციდივი მაინც არ არის აღდგენითი მართლმსაჯულების პროგრამების ფუნქციონირების მიზანი.

შემცირებული რეციდივი მხოლოდ თანაპროდუქტია, აღდგენითი მართლმსაჯულება კი, პირველ რიგში გამოიყენება იმიტომ, რომ ის სწორი მეთოდია. აუცილებელია, დაკმაყოფილდეს დაზარალებულის საჭიროებები; აუცილებელია, ხელი შევუწყოთ და წავახალისოთ დამნაშავე, აილოს პასუხისმგებლობა საკუთარ ქმედებებზე; აუცილებელია, ამ პროცესში ჩაერთოს ყველა, ვისაც შეეხო დანაშაული, მიუხედავად იმისა, შეძლებენ თუ არა მსჯავრდებულები ამ პროცესისთვის ფეხის აწყობას და დანაშაულის შემცირებას.

- **აღდგენითი მართლმსაჯულება არ არის კონკრეტული პროგრამა ან გეგმა.**

მრავალი სხვადასხვა პროგრამა, ნაწილობრივ ან მთლიანად, ახორციელებს აღდგენით მართლმსაჯულებას. თუმცა, არ არსებობს ერთი რომელიმე მოდელი, რომელიც შეიძლება მივიჩნიოთ სრულყოფილად ან ისეთად, რომელიც შეიძლება მარტივად მოერგოს და განხორციელდეს ნებისმიერ საზოგადოებაში. ამ სფეროში კიდევ ბევრი უნდა ვისწავლოთ და დავხვეწოთ. როცა ჩვენ აღდგენითი მართლმსაჯულების პროგრამების განხორციელება დავიწყეთ, ვერც კი წარმოვიდგენდით იმ არაჩვეულებრივ პროგრამებს, რომლებიც ამ უკანასკნელ წლებში შეიქმნა და დარწმუნებული ვარ, მომავალში კიდევ მრავალი შეიქმნება დიალოგისა და გამოცდილების შედეგად წარმოშობილი იდეების საფუძველზე.

**აღდგენითი
მართლმსაჯულება
კომპასია,
რუკა არ არის.**

ასევე, მოდელების უმეტესობა გარკვეულწილად მაინც ადგილობრივ კულტურაზეა მორგებული. ამიტომ, აღდგენითი მართლმსაჯულების პროგრამის შექმნა უნდა მოხდეს ქვევიდან ზევით, საზოგადოებების მიერ წამოწყებული დიალოგით, რომელშიც შეაფასებენ თავიანთ საჭიროებებსა და რესურსებს და მთავარ პრინციპებს საკუთარ სიტუაციას მოარგებენ.

აღდგენითი მართლმსაჯულება არ არის რუკა, მაგრამ შეიძლება გამოვიყენოთ როგორც კომპასი, რომელიც გვიჩვენებს მიმართულებას. აღდგენითი მართლმსაჯულება, სულ მცირე, ბიძგია დიალოგისა და ძიების დასაწყებად.

- **აღდგენითი მართლმსაჯულება არ არის გამიზნული მხოლოდ შედარებით მსუბუქ დანაშაულებზე და მხოლოდ მათთვის, ვინც პირველად ჩაიდინა დანაშაული.**

შესაძლოა, უფრო ადვილია საზოგადოების მხარდაჭერის მოპოვება, როდესაც დანაშაული თავისი ბუნებით შედარებით „მსუბუქია“. თუმცა გამოცდილება გვიჩვენებს, რომ აღდგენითი

მეთოდების მიდგომებს უკეთესი გავლენა (შედეგი) აქვს მეტად მძიმე დანაშაულების შემთხვევაში. უფრო მეტიც, თუ აღდგენითი მართლმსაჯულების პრინციპებს სრული სერიოზულობით მივუდგებით, მაშინ ნათლად დავინახავთ მის აუცილებლობას მძიმე დანაშაულების დროს. აღდგენითი მართლმსაჯულების გამაძვლველი კითხვები დაგვეხმარება სამართლიანად მოვიქცეთ რთულ სიტუაციებში. სავარაუდოდ, ოჯახური ძალადობა წარმოადგენს ყველაზე პრობლემატურ დარგს ამ მეთოდების გამოსაყენებლად და საჭიროა დიდი სიფრთხილე.

- **აღდგენითი მართლმსაჯულება არ არის ახალი ან ჩრდილო ამერიკული მეთოდი.**

აღდგენითი მართლმსაჯულების თანამედროვე დარგი წარმოიშვა 1970-იან წლებში ჩატარებული საქმის კვლევების შედეგად თემებში, სადაც მენონიტი მოსახლეობა მნიშვნელოვანი პროპორციით იყო წარმოდგენილი. იმის მცდელობაში, რომ სისხლის სამართლის მკაცრი სინამდვილისთვის როგორც საკუთარი რწმენა, ისე სამშვიდობო პერსპექტივა მიესადაგებინათ, მენონიტები და სხვა რელიგიური ჯგუფები (ონტარიოში, კანადასა და მოგვიანებით ინდიანას შტატში, აშშ) ცდიდნენ დაზარალებულისა და დამნაშავის შეხვედრის მეთოდებს, რის შედეგადაც ამ თემებში ჩამოყალიბდა პროგრამები, რომლებიც შემდგომ სანიმუშო გახდა მსოფლიო მასშტაბით. სწორედ ამ მცდელობების შედეგად ჩამოყალიბდა აღდგენითი მართლმსაჯულების თეორია.

გარდა ამისა, ამ მოძრაობის განვითარებაში დიდი წვლილი მიუძღვის ადრეულ მოძრაობებს და სხვადასხვა კულტურულ თუ რელიგიურ ტრადიციებს, განსაკუთრებით კი ჩრდილოეთ ამერიკისა და ახალი ზელანდიის მკვიდრ ხალხებს. აღდგენითი მართლმსაჯულების საწყისები ბევრად უფრო ფართეა და შორეული წარსულიდან იღებს დასაბამს, ვიდრე 1970-იან წლებში მენონიტთა საზოგადოებებში წამოწყებული ინიციატივები. რა თქმა უნდა, ის კაცობრიობის ისტორიის ხნისაა.

- **აღდგენითი მართლმსაჯულება არც პანაცეაა და არც უპირობოდ სამართლებრივი სისტემის შემცვლელი.**

აღდგენითი მართლმსაჯულება არავითარ შემთხვევაში არ მოერგება ყველა სიტუაციას. ჯერ კიდევ გაურკვეველია, უნდა შეიცვალოს თუ არა სამართლებრივი სისტემა, თუნდაც სრულყოფილ სამყაროში. ბევრის აზრით, იმ შემთხვევაშიც კი, თუ აღდგენითი მართლმსაჯულება ფართოდ დაინერგა, დასავლური სამართლებრივი სისტემის გარკვეული მოდელის (სასურველია აღდგენით მეთოდებზე ორიენტირებული) შენარჩუნება საჭირო იქნება, როგორც ალტერნატივა და ადამიანის ძირითადი უფლებების დამცველი. მართლაც, სწორედ ამ ფუნქციას ასრულებს არასრულწლოვანთა სასამართლო ახალი ზელანდიის არასრულწლოვანთა აღდგენითი მართლმსაჯულების სისტემაში.

აღდგენითი მართლმსაჯულების მხარდამჭერთა უმეტესობა თანხმდება, რომ დანაშაულს გააჩნია როგორც საჯარო, ასევე პირადი მხარე. ჩემი აზრით, უფრო ზუსტია იმის თქმა, რომ დანაშაულს გააჩნია საზოგადოებრივი მხარე, ისევე, როგორც მეტად ინდივიდუალური და პირადი. სამართლებრივი სისტემა ყურადღებას ამახვილებს დანაშაულის საჯარო მხარეზე, ანუ საზოგადოების ინტერესებზე და ვალდებულებებზე, რომლებიც სახელმწიფოს მიერ არის წარმოდგენილი. თუმცა, ეს ნაკლებად მნიშვნელოვნად წარმოაჩენს ან მთლიანად იგნორირებას უკეთეს დანაშაულის პირად და ინტერპერსონალურ მხარეს. დანაშაულის არსებით მხარეებზე ყურადღების გამახვილებით და მისი წინა პლანზე წამოწევით შესაძლებელია აღდგენითი მართლმსაჯულება დაგვეხმაროს, რომ მართლმსაჯულების ზემოქმედება უფრო ზომიერი და უკეთესი შედეგის მომტანი იყოს.

- **აღდგენითი მართლმსაჯულება არ არის ციხის უპირობო ალტერნატივა.**

დასავლური საზოგადოება და განსაკუთრებით ამერიკის შეერთებული შტატები, ზედმეტად ხშირად იყენებენ ციხეებს. იმ

შემთხვევაში, თუ აღდგენით მართლმსაჯულებას სერიოზულობით მოვეკიდებით, ჩვენ ნაკლებად ვიქნებით დამოკიდებული ციხეზე და შეიცვლება მათი ბუნებაც. თუმცა, შესაძლებელია აგრეთვე აღდგენითი მართლმსაჯულების მეთოდების გამოყენება სასჯელთან ერთად ან პარალელურად. აღდგენითი მართლმსაჯულება არ არის უპირობო პატიმრობის ალტერნატივა.

- **აღდგენითი მართლმსაჯულება არ არის აუცილებლად შურისძიების საპირისპირო.**

მიუხედავად იმისა, რაც აქამდე დამიწერია, აღდგენით მეთოდებს აღარ ვუყურებ, როგორც პირდაპირი მნიშვნელობით სასჯელის საპირისპიროს. ამ საკითხს კვლავ შევხები.

აღდგენითი მართლმსაჯულება დაინტერესებულია მოთხოვნილებებითა და როლებით

აღდგენითი მართლმსაჯულების მოძრაობა თავდაპირველად დაიწყო, როგორც დანაშაულის მიერ წარმოშობილი საჭიროებების და ასევე, დანაშაულში შესრულებული როლების ხელახლა გადახედვის მცდელობა. აღდგენითი მართლმსაჯულების მომხრეები წუხდნენ, რომ ტრადიციულ სამართლებრივ სისტემაში მრავალი საჭიროება არ კმაყოფილდებოდა. აგრეთვე, ისინი თვლიდნენ, რომ ლეგიტიმური მონაწილეების ან დაინტერესებული მხარეების დამოკიდებულება ზედმეტად რესტრიქციული იყო.

აღდგენითი მართლმსაჯულება დაინტერესებული მხარეების წრეს აფართოვებს სახელმწიფოსა და დამნაშავის მიღმა. დაინტერესებულ პირთა და უშუალოდ ამბის ან საქმის მონაწილეთა გარდა, სურს აგრეთვე ჩართოს დაზარალებული მხარე და საზოგადოების წევრები.¹

რადგანაც ეს მოძრაობა წარმოიშვა სწორედ ამ საჭიროებებისა და როლების შესახებ ამგვარი შეხედულებების საფუძველზე და რადგანაც საჭიროებების/როლების სტრუქტურა თავად კონცეფციასავით მარტივია, მნიშვნელოვანია, რომ განხილვა სწორედ

აქედან დავიწყოთ. რაც უფრო მეტად ვითარდება ეს დარგი, მით უფრო რთული და მრავლისმომცველი ხდება დაინტერესებული მხარეების ანალიზი. შემდგომი მსჯელობა სწორედ იმ არსებით თემებს შეეხება, რომლებიც მოძრაობის დაარსებიდან დღემდე ცენტრალურ როლს თამაშობენ. ის შეეხება მხოლოდ „სამართლებრივ“ საჭიროებებს — დაზარალებულების, დამნაშავეებისა და საზოგადოების წევრების იმ მოთხოვნებს, რომლებიც შეიძლება ნაწილობრივ მაინც დაკმაყოფილდეს სამართლებრივი სისტემის მეშვეობით.

დაზარალებულები

აღდგენითი მართლმსაჯულების განსაკუთრებული ყურადღების საგანია დაზარალებულის საჭიროებები, რომელთა უზრუნველყოფას ვერ ახერხებს ტრადიციული სამართლებრივი სისტემა. დაზარალებული ხშირად იგნორირებულად, მიტოვებულად და ზოგიერთ შემთხვევაში, უფლებაშელახულადაც კი გრძნობენ თავს მართლმსაჯულების სისტემისგან. ეს ნაწილობრივ დანაშაულის სამართლებრივი განმარტებით არის გამოწვეული, რომელიც დაზარალებულს მხარედ არ მიიჩნევს. განმარტების მიხედვით დანაშაული არის ქმედება, რომელიც ჩადენილია სახელმწიფოს წინააღმდეგ, ამიტომ, დაზარალებულის სახელით სახელმწიფო გამოდის. არადა, დაზარალებულებს გააჩნიათ საჭიროებათა კონკრეტული მოთხოვნები, რომელიც სამართლებრივმა სისტემამ უნდა დააკმაყოფილოს.

დანაშაულის სამართლებრივი განმარტებიდან და სისხლის სამართლის სისტემის თავისებურებებიდან გამომდინარე, განსაკუთრებულად იგნორირებულია შემდეგი ოთხი ტიპის საჭიროება:

1. **ინფორმაცია.** დაზარალებულები საჭიროებენ დანაშაულთან დაკავშირებულ შეკითხვებზე პასუხის გაცემას — რატომ მოხდა და რა მოხდა მას შემდეგ. მათ სჭირდებათ რეალური ინფორმაცია და არა მხოლოდ სპეკულაცია ან სამართლებრივად გადამუშავებული ინფორმაცია, რომელიც სასამართლოს ან საპროცესო გარიგების შედეგებს ეყრდნობა. ნამდვილი

ინფორმაციის მიღება ხშირად საჭიროებს იმ დამნაშავეებთან ურთიერთობას, ვინც ამ ინფორმაციას ფლობს.

2. **სიმართლის თქმა (გულახდილობა).** მომხდარი დანაშაულის შემდეგ განცდის შესამსუბუქებლად და გადასალახავად ძალიან მნიშვნელოვანია, რომ დაზარალებულს მიეცეს საშუალება, ბევრჯერ მოჰყვეს იმის შესახებ, რაც მოხდა და განიცადა — ეს კარგი თერაპიაა. დანაშაულით გამოწვეული ტრავმის ნაწილია ის, რომ ის არღვევს ჩვენს წარმოდგენას საკუთარ თავსა და ცხოვრებაზე და ზოგადად სამყაროზე.
ამ განცდის გადალახვა გულისხმობს ჩვენი ცხოვრების „ხელახლა მოყოლას“, ანუ მომხდარის შესახებ მოყოლას ისეთ მნიშვნელოვან გარემოში, სადაც ხშირად შესაძლებელია საჯარო აღიარების მოპოვება. ზოგჯერ დაზარალებულთათვის ასევე მნიშვნელოვანია, რომ თავად დამნაშავეს მოუყვეს და გააცნობიერებინოს, თუ რა შედეგი გამოიწვია მისმა [დამნაშავის] ქმედებამ.
3. **რწმუნება.** მომხდარი დანაშაულის შედეგად, დაზარალებულები ხშირად გრძნობენ თითქოს დაკარგეს კონტროლი — საკუთარ ქონებაზე, სხეულზე, ემოციებზე, ოცნებებზე. მართლმსაჯულების პროცესში საკუთარ საქმეში ჩართულობა და მონაწილეობის მიღება შეიძლება აღმოჩნდეს მნიშვნელოვანი გზა, რომ მათ დაუბრუნდეთ თავისი თავის ნდობა და ძალა.
4. **ზარალის ანაზღაურება ან გამართლება.** დამნაშავის მიერ ზარალის ანაზღაურება ხშირად ძალიან მნიშვნელოვანია დაზარალებულისთვის, ზოგჯერ რეალურად მიყენებული ზარალის გამო, მაგრამ უფრო მნიშვნელოვანია ზარალის ანაზღაურების სიმბოლური დატვირთვა. როდესაც დამნაშავე ცდილობს ნაწილობრივ მაინც გამოასწოროს მის მიერ ჩადენილი არასწორი ქმედების შედეგები, რითიც დაზარალებულს ეუბნება, რომ „პასუხისმგებლობას ვიღებ, ეს შენი ბრალი არ იყო“.
ზარალის ანაზღაურება სინამდვილეში მნიშვნელობს უფრო ძირეულზე — გამართლების მოთხოვნილებაზე. მართალია,

გამართლების არსის განხილვა სცილდება ამ პატარა წიგნის თემატიკას, მაგრამ ვიტყვი — მე მჯერა, რომ ის არის ფუნდამენტური მოთხოვნილება, რომელიც ყველა ადამიანს უჩნდება, როდესაც უსამართლოდ მოექცევიან. ზარალის ანაზღაურება სწორედ სამართლიანობის აღდგენის ერთ-ერთი გზაა. ადამიანის ზიანის აღიარება მობოდიშებითაც შეიძლება მოხდეს.

აღდგენითი მართლმსაჯულების თეორია და პრაქტიკა წარმოიშვა და მოერგო დაზარალებულების ამ საჭიროებაბის სერიოზულად გათვალისწინებას და მათი დაკმაყოფილების მცდელობას.

დამნაშავეები

მეორე ძირითადი პრობლემატური სფერო, რომლის გამოც აღდგენითი მართლმსაჯულება წარმოიშვა, დამნაშავეის პასუხისმგებლობის საკითხია.

სისხლის სამართლის სისტემა ზრუნავს იმაზე, რომ პასუხისმგებლობა დააკისროს დამნაშავეს, რაც გულისხმობს დამნაშავეისათვის შესაბამისი სასჯელის მისჯას. მთელ ამ პროცესში მინიმალურია იმის მცდელობა, რომ დამნაშავეს უბიძგოს გაცნობიეროს საკუთარი ქმედების შედეგები და გაუჩნდეს თანაგრძნობა დაზარალებულის მიმართ. პირიქით, შჯიბრებითობის პრინციპიდან გამომდინარე, დამნაშავეს უწევს ზრუნვა, რომ დაიცვას საკუთარი თავი. ასეთი მიდგომა დამნაშავეს ხელს უშლის პასუხისმგებლობის გაცნობიერებაში და თითქმის არ უტოვებს ამასთან დაკავშირებით კონკრეტული ქმედებების განხორციელების შესაძლებლობას.

ნეიტრალიზების სტრატეგიების, ანუ იმ სტერეოტიპებისა და მოსაზრებების, რომლებსაც ხშირად იყენებენ დამნაშავეები მათ მიერ დაზარალებული ადამიანებისგან გასამიჯნავად და დისტანციის შესანარჩუნებლად, წინააღმდეგ ბრძოლა არ ხდება. სამწუხაროდ, ასეთ შემთხვევაში, სისხლის სამართლის პროცესისა და პატიმრობის შედეგად კიდევ უფრო მეტად ხდება საზოგადოებისგან დამნაშავეის

გაუცხოება. რამდენიმე მიზეზის გამო სამართლებრივი სისტემა, როგორც წესი, ხელს უშლის დამნაშავეებში პასუხისმგებლობისა და თანაგრძნობის გაღვიძებას.

აღდგენითმა მართლმსაჯულებამ ნათლად წარმოაჩინა სასჯელის შეზღუდული და უარყოფითი მხარეები. ამის გარდა, არსებობს მოსაზრება, რომ სასჯელის მოხდა არ ნიშნავს მორალური პასუხისმგებლობის აღებას. პასუხისმგებლობის აღება მოიცავს საკუთარი ქმედების შედეგებისთვის თვალის გასწორებას. პასუხისმგებლობის დაკისრება გულისხმობს დამნაშავეისთვის ბიძგის მიცემას, გააცნობიეროს თავისი საქციელის შედეგი — მის მიერ მიყენებული ზიანი — და მოუწოდოს მაქსიმალურად სცადოს მდგომარეობის გამოსწორება. ამტკიცებენ, რომ ამ სახით პასუხისმგებლობის დაკისრება უკეთესია დაზარალებულებისთვის, საზოგადოებისთვის და ასევე დამნაშავეებისთვის.

დაზარალებულებისა და საზოგადოების წინაშე პასუხისმგებლობის აღების გარდა დამნაშავეებს სხვა საჭიროებებიც აქვთ. თუ ჩვენ მათგან მოველოთ, რომ საკუთარ თავზე აიღონ პასუხისმგებლობა, შეიცვალონ ქცევა, შეიტანონ წვლილი საზოგადოებაში, მაშინ, გვეუბნება აღდგენითი მართლმსაჯულება, უნდა დაკმაყოფილდეს მათი საჭიროებებიც. ეს საკითხი ცდება ამ წიგნის თემატიკის ფარგლებს, მაგრამ შემდეგი ჩამონათვალი ნაწილობრივ აღწერს, რა უნდა გაკეთდეს:

დამნაშავეები მართლმსაჯულებისგან მოითხოვენ:

1. პასუხისმგებლობას, რომ:

- ყურადღებას გაამახვილებს გამოწვეულ ზიანზე;
- წაახალისებს ემპათიასა და პასუხისმგებლობას;
- გარდაქმნის/სახეს უცვლის შერცხვენას/დამცირებას.²

2. მხარდაჭერას პირადი გარდაქმნის გამოსაცდელად, მათ შორის:

- იმ ზიანისგან განკურნების, რომელმაც წვლილი შეიტანა მათ დანაშაულებრივ ქმედებაში;
 - დამოკიდებულების ან/და სხვა პრობლემებისგან განკურნების შესაძლებლობის;
 - საკუთარი კომპეტენციის ამაღლების.
- 3. საზოგადოებაში ინტეგრაციის წახალისებასა და მხარდაჭერას.**
- 4. ზოგიერთისთვის, თავისუფლების თუნდაც დროებით შეზღუდვას (აღკვეთას).**

საზოგადოება

დანაშაულის შედეგად საზოგადოებაში ჩნდება საჭიროებები და მისმა წევრებმა უნდა შეასრულონ გარკვეული როლები. აღდგენითი მართლმსაჯულების მხარდამჭერები, როგორც არიან მოსამართლე ბარი სტიუარტი და ქეი ფრანისი, ამტკიცებენ, რომ სახელმწიფო ჩვენი სახელით ბატონობს და ძირს უთხრის საზოგადოებრივი ერთიანობის გრძნობას. დანაშაული ზეგავლენას ახდენს საზოგადოებაზე და ხშირ შემთხვევაში დაინტერესებული პირებიც უნდა მივიჩნიოთ, აგრეთვე, როგორც კიდევ ერთი დაზარალებული.³ საზოგადოების წევრებს შესასრულებელი აქვთ მნიშვნელოვანი როლები და ასევე, შეიძლება გააჩნდეთ გარკვეული პასუხისმგებლობა დაზარალებულების, დამნაშავეებისა და საკუთარი თავის წინაშე.

საზოგადოების ჩართვამ საქმეში შეიძლება გამოიწვიოს ფორუმის ჩამოყალიბება ამ საკითხებზე სამუშაოდ და იმავდროულად, საზოგადოების გაძლიერება. ეს ძალიან ვრცელი თემაა. შემდეგი ჩამონათვალი ხაზს უსვამს პრობლემატურ საკითხებს:

საზოგადოება მართლმსაჯულებისგან მოითხოვს:

1. ყურადღების გამოჩენას მათი, როგორც დაზარალებულის, სატკივრის მიმართ;
2. ხელის შეწყობას საზოგადოებრივი გრძნობისა და ანგარიშვალდებულების ჩამოსაყალიბებლად;
3. მხარდაჭერას, რომ პასუხისმგებლობა აიღოს მათი წევრების, მათ შორის დაზარალებულებისა და დამნაშავეების, კეთილდღეობაზე და შექმნას პირობები, რომელიც ხელს უწყობს საზოგადოების გაჯანსაღებას.

დაწერილა, და კიდევ ბევრი შეიძლება დაიწეროს იმის შესახებ, თუ ვინ მოიაზრება მომხდარი დანაშაულის დაინტერესებულ პირებად და რა არის მათი საჭიროებები და როლი. მიუხედავად ამისა, ზემოთ მოცემული მონახაზი დაზარალებულების, დამნაშავეებისა და საზოგადოების წევრების ძირითადი პრობლემატური საჭიროებებისა და როლების შესახებ ითვალისწინებს და ფოკუსში აქცევს ალდგენითი მართლმსაჯულების როგორც თეორიულ, ისე პრაქტიკულ ასპექტს.

**ალდგენითი
მართლმსაჯულება
ყურადღებას
ამახვილებს
რეალურ
საჭიროებებზე.**

მოკლედ რომ ვთქვათ, სისხლის სამართლის სისტემა ყურადღებას ამახვილებს დამნაშავეზე და უზრუნველყოფს, რომ ის დასაჯოს საკადრისად. ალდგენითი მართლმსაჯულება ყურადღებას ამახვილებს დაზარალებულების, საზოგადოებისა და დამნაშავეების საჭიროებებზე.

2.

ადღგენითი მართლმსაჯულების პრინციპები

ადღგენითი მართლმსაჯულება ემყარება არასწორი ქმედების არსის ძველებურ, საღი აზრის გაგებას. მიუხედავად იმისა, რომ სხვადასხვა კულტურებში განსხვავებულადაა გამოხატული, ასეთი მიდგომა ალბათ დამახასიათებელია ტრადიციული საზოგადოებების უმეტესობისთვის. ალბათ სწორედ ასე ესმოდათ არასწორი ქმედების არსი ჩვენს ევროპელ წინაპრებს (ვინც ევროპული წარმოშობისაა) და შესაძლოა მშობლებსაც კი.

- დანაშაული ადამიანებისა და ინტერპერსონალური ურთიერთობების დარღვევაა.
- დარღვევები წარმოშობს პასუხისმგებლობებს.
- ძირითადი პასუხისმგებლობაა დარღვევის გამოსწორება.

არასწორი ქმედების მიმართ დამოკიდებულება წარმოდგენას გვიქმნის საზოგადოებაზე: ჩვენ ყველანი დაკავშირებული ვართ ერთმანეთთან. სწორედ ეს ხედვაა გამოხატული თანახში (ძველ ებრაულ ბიბლიაში), შალომის კონცეფციაში, რომ შესაძლებელია ვიცხოვროთ ჰარმონიულად — ერთმანეთთან, ყოვლის შემოქმედთან და ბუნებასთან თანხმობით. მრავალ კულტურაში არსებობს სიტყვა, რომელიც აღწერს ურთიერთობათა ასეთ ფორმას: მაორისთვის ეს არის ვაკაპაპა, ნავაჰოებისთვის — ჰოზოუ; ბანტუზე მოლაპარაკე მრავალი აფრიკელისთვის სიტყვა — უბუნთუ. მიუხედავად იმისა, რომ ამ სიტყვების უშუალო განმარტებები შეიძლება განსხვავდებოდეს, ისინი ერთ აზრს გამოხატავენ: ყველაფერი დაკავშირებულია ერთმანეთთან ურთიერთობათა ქსელით.

ასეთი მსოფლმხედველური გადმოსახედიდან დანაშაული წარმოადგენს საზოგადოებრივ ზიანს, არღვევს ურთიერთობათა ბაძეს. დანაშაული არის დაზიანებული ურთიერთობები. სინამდვილეში გაფუჭებული ურთიერთობა ორივეა, დანაშაულის შედეგიც და მიზეზიც. მრავალ კულტურაში არსებობს გამოთქმა — ერთის ზიანი, ყველას ზიანია. ისეთი ზიანი, როგორიც არის დანაშაული, ხშირ შემთხვევაში ურთიერთობათა მთელ ქსელს აღრღვევს. მეტიც, დანაშაული, როგორც წესი, მიგვანიშნებს იმაზე, რომ ქსელში დარღვეულია ბალანსი.

ურთიერთდაკავშირებული ურთიერთობები გულისხმობს საერთო ვალდებულებებსა და პასუხისმგებლობებს. ამიტომ არ არის გასაკვირი, რომ დანაშაულებრივი ქმედების შესახებ ასეთი შეხედულება აქცენტს აკეთებს ქმედების გამოსწორების გზებზე. მართლაც, არასწორი ქმედების გამოსწორება ვალდებულებათა მართალია, ძირითადი ყურადღება ექცევა დამნაშავეების ვალდებულებებს, ურთიერთდაკავშირებული ურთიერთობების შემთხვევაში დაისმის საკითხი, რომ ასევე სხვებსაც, განსაკუთრებით კი, ფართო საზოგადოებასაც შეიძლება ჰქონდეს ვალდებულებები.

მეტად თუ ჩავუღრმავდებით ამ საკითხს, დანაშაულებრივი ქმედების შესახებ ასეთი შეხედულება გულისხმობს ყველა იმ ადამიანის რეაბილიტაციას, ვისაც ეს დანაშაული შეეხო — როგორც დაზარალებულების, ასევე დამნაშავეებისა და საზოგადოების წევრების.

რამდენად და როგორ განსხვავდება დანაშაულის შესახებ ასეთი შეხედულება სამართლებრივისგან?

ამ ორ შეხედულებას შორის განსხვავება შესაძლოა სამართლის ძიების სამ ძირითად შეკითხვამდე დავიყვანოთ.

იუდეო-ქრისტიანულ ძველ აღქმაში ხშირად მოყვანილია პასაჟი, როდესაც მთავარანგელოზი მიქაელი კითხულობს, „რას მოითხოვს უფალი?“. ამ შეკითხვაზე პასუხი იწყება ფრაზით, „სამართალს“. მაგრამ რას მოითხოვს სამართალი? როგორც ვნახეთ, ამ შეკითხვაზე დასავლური საზოგადოების პასუხია — დავსაჯოთ დამნაშავე საკა-

დრისად. აღდგენითი მართლმსაჯულება ამ შეკითხვას სხვაგვარად პასუხობს და ყურადღებას პირველ რიგში ამახვილებს მხარეთა საჭიროებებზე და დაკავშირებულ ვალდებულებებზე.

დანართში I მოცემულია მართლმსაჯულების პრინციპების უფრო სრულყოფილი განმარტება და შედეგები, რომელიც გამომდინარეობს დანაშაულებრივი ქმედების ზემოთ ხაზგასმული გავებიდან. მიუხედავად ამისა, აქ დასახული ჩვენი მიზნებისთვის ურთიერთდაკავშირებულობის კონცეფცია არის მთავარი, რომ მიეხვედეთ, რატომ არის საჭიროებები, როლები და ვალდებულებები ასე არსებითი აღდგენითი მართლმსაჯულებისთვის.

ორი სხვადასხვა შეხედულება

სისხლის სამართალი

- დანაშაული არის დარღვევა კანონისა და სახელმწიფოს მიმართ;
- დარღვევები წარმოშობენ ბრალს;
- სამართალი მოითხოვს სახელმწიფოსგან, რომ განისაზღვროს ბრალეულობა და დააკისროს სასჯელი;
- **ცენტრალური ფოკუსი:** დამნაშავეები ისჯებიან საკადრისად.

აღდგენითი მართლმსაჯულება

- დანაშაული არის დარღვევა ადამიანებისა და ურთიერთობების მიმართ;
- დარღვევები წარმოშობენ ვალდებულებებს;
- მართლმსაჯულებაში ჩართულია დაზარალებული, დამნაშავე და საზოგადოების წევრები, რომ ეცადნონ მდგომარეობის გამოსწორებას;
- **ცენტრალური ფოკუსი:** დაზარალებულის საჭიროებები და დამნაშავის პასუხისმგებლობები მიყენებული ზიანის შესამსუბუქებლად.

სამი სხვადასხვა კითხვა

სისხლის სამართალი

- რომელი კანონები დაირღვა?
- ვინ დაარღვია?
- რას იმსახურებს დამრღვევი?

აღდგენითი მართლმსაჯულება

- ვინ დაზარალა?
- რა სჭირდებათ?
- ვინ არის ვალდებული?

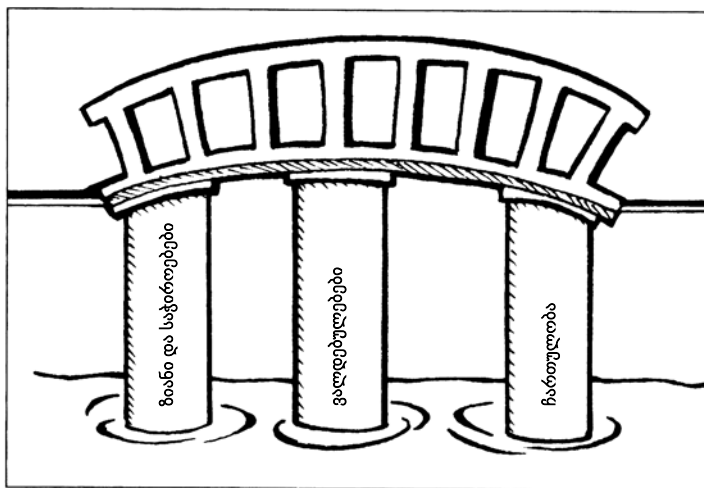
აღდგენითი მართლმსაჯულების სამი საყრდენი

მნიშვნელოვანია, უფრო დეტალურად განვიხილოთ სამი ძირითადი კონცეფცია: ზიანი და საჭიროებები, ვალდებულებები, ჩართულობა.

1. აღდგენითი მართლმსაჯულება ყურადღებას ამახვილებს ზიანზე.

აღდგენითი მართლმსაჯულება დანაშაულს პირველ რიგში განმარტავს როგორც ზიანს, რომელიც მიადგა ადამიანებსა და საზოგადოებას. ამ რეალობას ხშირად ვერ აღიქვამს ჩვენი სამართლებრივი სისტემა, ვინაიდან მისთვის ამოსავალი წერტილი კანონი და წესებია, აქედან გამომდინარე კი, სახელმწიფოს მიიჩნევს დაზარალებულად.

ძირითადად იმით დაინტერესებული, რომ დამნაშავე საკადრისად დაისაჯოს, სამართლებრივი სისტემა, უკეთეს შემთხვევაში, დაზარალებულს მიიჩნევს მართლმსაჯულების მეორად პრიორიტეტად. ასეთი მიდგომის საპირისპიროდ, იმ შემთხვევაში, თუ სამართლებრივ პროცესში მიყენებულ ზიანზე მოხდა ყურადღების გამახვილება, თავიდანვე მოხდება დაზარალებულების საჭიროებებსა და როლებზე ზრუნვა.

აღდგენითი მართლმსაჯულებისთვის ამოსავალი წერტილია დაზარალებულზე და მის საჭიროებებზე ზრუნვა. მისი მიზანია, შეძლებისდაგვარად გამოასწოროს მიყენებული ზიანი, როგორც კონკრეტული, ასევე სიმბოლური თვალსაზრისით. დაზარალებულზე ორიენტირებული მიდგომა მოითხოვს, რომ მართლმსაჯულების ამოსავალი წერტილი დაზარალებული და მისი საჭიროებები იყოს, მიუხედავად იმისა, ცნობილია თუ არა დამნაშავე.

ვინაიდან ჩვენი პირველადი საზრუნავი დაზარალებულისადმი მიყენებულ ზიანზე ზრუნვაა და ყურადღებას ვამახვილებთ ზიანზე, სწორედ ამიტომ, ასევე უნდა ვიზრუნოთ ზიანზე, რომელიც მიადგა დამნაშავესა და საზოგადოებას. ხშირ შემთხვევაში ეს ჩვენგან მოითხოვს, გამოვიძიოთ დანაშაულის საფუძველი. აღდგენითი მართლმსაჯულების მიზანია, ყველა მონაწილეს დაეხმაროს რეაბილიტაციის პროცესში.

2. არასწორ ქმედებებს და მიყენებულ ზიანს შედეგად მოჰყვება ვალდებულებები.

შესაბამისად, აღდგენითი მართლმსაჯულება ხაზს უსვამს დამნაშავეთა ვალდებულებებსა და ანგარიშვალდებულებებს.

სამართლებრივი სისტემის განმარტებით ანგარიშვალდებულება გულისხმობს იმას, რომ დამნაშავე დაისჯება ჩადენილი დანაშაულისთვის. იმ შემთხვევაში, თუ ჩადენილი დანაშაული ძირითადად ზიანის მიყენებაზეა ორიენტირებული, მაშინ ანგარიშვალდებულება ნიშნავს, დამნაშავეს უბიძგო აღიქვას და გააცნობიეროს მის მიერ ჩადენილი ქმედების შედეგები. მეტიც, იმ შემთხვევაში, თუ ჩადენილი დანაშაული ძირითადად ზიანის მიყენებაზეა ორიენტირებული, მაშინ ანგარიშვალდებულება ნიშნავს, დამნაშავეს უბიძგო აღიქვას და გააცნობიეროს მის მიერ ჩადენილი ქმედების შედეგები. მეტიც, მათ გააჩნიათ პასუხისმგებლობა, რომ მაქსიმალურად გამოასწორონ თავიანთი ქმედებით მიყენებული ზიანი, როგორც კონკრეტულად, ასევე სიმბოლურად.

როგორც ვნახავთ, პირველ რიგში პასუხისმგებლობები აკისრია დამნაშავეს, მაგრამ პასუხისმგებლობები გააჩნია აგრეთვე თემსა და საზოგადოებას.

3. აღდგენითი მართლმსაჯულება ხელს უწყობს მონაწილეობასა და ჩართულობას.

სამართლებრივ პროცესში ჩართვისა და მონაწილეობის პრინციპები გვიჩვენებს, რომ დანაშაულის მიერ დაზარალებული ძირითად მხარეებს – დაზარალებულებს, დამნაშავეებს და თემის წევრებს – მიენიჭოთ მაქსიმალურად დიდი როლი სამართლებრივ სისტემაში. ამ „დაინტერესებულ პირებს“ უნდა მიეწოდოთ ინფორმაცია ერთმანეთის შესახებ და მიეცეთ საშუალება, ჩაერთონ გადაწყვეტის პროცესში – რასაც მოითხოვს მართლმსაჯულება კონკრეტულ შემთხვევაში.

ზოგიერთ შემთხვევაში, ამისათვის შესაძლოა საჭირო გახდეს დიალოგი მხარეებს შორის, როგორც ხდება დაზარალებულსა და დამნაშავეს შორის შეხვედრებზე. ისინი ერთმანეთს გაუზიარებდნენ თავიანთ აზრს მიმხდარის შესახებ და შეთანხმდებოდნენ, რისი

გაკეთება არის შესაძლებელი. სხვა შემთხვევებში შესაძლებელია, ინფორმაციის გაცვლა მოხდეს სუროგატების მეშვეობით ან სხვა არაპირდაპირი გზებით.

ჩართვისა და მონაწილეობის პრინციპი გულისხმობს მხარეების უფრო ფართო წრის მონაწილეობას, ვიდრე ტრადიციულ სამართლებრივ სისტემაშია.

აქედან გამომდინარე, აღდგენითი მართლმსაჯულება სამ მართივ ელემენტზე, ანუ საყრდენზეა აგებული: **ზიანზე** და მასთან დაკავშირებულ **საჭიროებებზე** (პირველ რიგში დაზარალებულის, მაგრამ ასევე საზოგადოებისა და დამნაშავეების); **ვალდებულებებზე** (როგორც დამნაშავის ასევე საზოგადოების), რომლებიც წარმოიშვა დანაშაულის ჩადენის შედეგად; და ლეგიტიმურად დაინტერესებული პირების (დაზარალებულების, დამნაშავეებისა და საზოგადოების წევრების) **ჩართულობაზე** სამართლებრივ პროცესში.

ქვემოთ მოცემულია აღდგენითი მართლმსაჯულების ძირითადი შემაჯამებელი ჩონჩხი. მართალია, თავისთავად ის არასაკმარისია, მაგრამ იძლევა სტრუქტურას, რომელზეც შესაძლებელია უფრო სრული წარმოდგენის აგება.

აღდგენითი მართლმსაჯულება მოითხოვს, როგორც მინიმუმ,
ყურადღება გავამახვილოთ დაზარალებულებისთვის მიყენებულ
ზიანზე, ვიზრუნოთ მის საჭიროებებზე;
დავაგაღდეულოთ დამნაშავეები, იგრძნონ
პასუხისმგებლობა და იზრუნონ მიყენებული ზიანის
გამოსწორებაზე; ჩავრთოთ ამ პროცესში დაზარალებულები,
დამნაშავეები და საზოგადოება.

შეკითხვები „ვინ“ და „როგორ“ მნიშვნელოვანია

აღდგენითი მართლმსაჯულების მნიშვნელოვანი ნაწილია, თუ ვინ არის ჩართული სამართლებრივ სისტემაში და როგორ არიან ისინი ჩართული.

პროცესი – „როგორ“

ჩვენი სამართლებრივი სისტემა დამყარებულია შეჯიბრებითობის პრინციპზე. პროცესს წარმართავენ პროფესიონალები, რომლებიც გამოდიან დამნაშავესა და სახელმწიფოს სახელით, ხოლო განსჯის – მოსამართლე. საბოლოო შედეგს განსჯის ავტორიტეტი – კანონი, მოსამართლე და მსაჯულები – რომლებიც უშუალო კონფლიქტის გარე პირები არიან. დაზარალებულები, საზოგადოების წევრები, დამნაშავეებიც კი, არსებითად თითქმის არ მონაწილეობენ ამ პროცესში.

მიუხედავად იმისა, რომ აღდგენითი მართლმსაჯულება აღიარებს სამართლებრივი ხელისუფლების საჭიროებას, და ზოგ შემთხვევაში, იძულებით სასჯელს, ის უპირატესობას ანიჭებს პროცესებს, რომელიც კოლაბორაციულია და საბოლოო განაჩენის გამოტანა ხდება ერთობლივი შეთანხმების საფუძველზე.

აღდგენითი მართლმსაჯულება უპირატესობას ანიჭებს კოლაბორაციულ პროცესებს და ერთობლივ შედეგებს.	აღდგენითი მართლმსაჯულება აღიარებს შეჯიბრებითობის პრინციპზე დამყარებული სამართლებრივი პროცესის არსებობის საჭიროებას და როგორც პროფესიონალების, ასევე – სახელმწიფოს მნიშვნელოვან როლს. ¹ თუმცა, აღდგენითი მართლმსაჯულება ხაზს უსვამს იმ პირების მონაწილეობის მნიშვნელოვნებას, რომლებიც არიან დანაშაულის მონაწილეები, შეეხოთ დანაშაული ან აქვთ სხვა ლეგიტიმური ინტერესი.
---	--

პირდაპირი, დაგეგმილი, პირისპირ შეხვედრა – შესაბამისი სკრინინგით, მომზადებითა და დაცვით – ხშირად იდეალური სამსჯავ-

როა მონაწილე პირებისთვის. როგორც შემდეგ ვნახავთ, არსებობს მსგავსი შეხვედრების მოწყობის რამდენიმე ვარიანტი: შეხვედრა ოჯახების თანხლებით, გაერთიანებული შეხვედრა.

შეხვედრა დაზარალებულსა და დამნაშავეს აძლევს საშუალებას, გაიცნონ ერთმანეთი, უშუალოდ დაუსვან ერთმანეთს შეკითხვები, შეთანხმდნენ ზიანის გამოსწორების გზებზე. დაზარალებულს საშუალება ეძლევა უშუალოდ მოუყვეს დამნაშავეს ჩადენილი დანაშაულის შედეგებზე ან დაუსვას შეკითხვები, ხოლო დამნაშავეს – გაიგოს და აღიქვას თავისი დანაშაულებრივი ქმედების შედეგები. შეხვედრა იძლევა პასუხისმგებლობის აღებისა და მობოდიშების საშუალებას. ძალიან ბევრ დაზარალებულს და დამნაშავესაც აღმოუჩენია, რომ მსგავსი შეხვედრა მათთვის ბევრის მომცემი და პოზიტიური გამოცდილება იყო.

შეხვედრა – პირდაპირი თუ არაპირდაპირი – ყოველთვის არ არის შესაძლებელი, ხოლო ზოგიერთ შემთხვევაში არც სასურველია. ზოგიერთ კულტურაში პირდაპირი შეხვედრა შეიძლება მიუღებელი იყოს. არაპირდაპირი შეხვედრა, რომელიც შესაძლოა ეფექტიანი იყოს და ამავდროულად არაშეურაცხმყოფელი, შეიძლება განხორციელდეს წერილის, ვიდეოჩანაწერის ან დაზარალებულის წარმომადგენლის მეშვეობით. ნებისმიერ შემთხვევაში, უნდა იყოს ინფორმაციის მაქსიმალურად გაცვლისა და მონაწილე პირების ჩართვის მცდელობა.

დაინტერესებული მხარეები, ანუ – „ვინ“

ძირითადი დაინტერესებული მხარეები, რა თქმა უნდა, უშუალოდ დაზარალებულები და დამნაშავეები არიან. ასევე, შესაძლებელია, რომ უშუალო ზიანი მიაღდა საზოგადოებასაც და ამიტომ საჭიროა მისი წევრების ჩათვლა ძირითადი დაინტერესებული მხარეების რიცხვში. ამ მხარეების გარდა ასევე არიან პირები, რომლებსაც მოცემულ სიტუაციაში გააჩნიათ სხვადასხვა ხარისხის პირადი დაინტერესება. ასეთი ადამიანებია ოჯახის წევრები, მეგობრები ან „მეორადი დაზა-

**დაინტერესებული
მხარეებია:
დაზარალებული,
დამნაშავე და
საზოგადოება,
რომელსაც ისინი
ეკუთვნიან.**

რალეზულები“; დამნაშავეების ოჯახები და მეგობრები ან საზოგადოების სხვა წევრები.

ვინ იგულისხმება საზოგადოებაში?

აღდგენითი მართლმსაჯულების დარგში არსებობს განსხვავებული მოსაზრებები საზოგადოების განმარტებასთან და იმასთან დაკავშირებით, როგორ უნდა მოხდეს საზოგადოების სამართლებრივ სისტემაში

ჩართვა. ეს საკითხი განსაკუთრებული სირთულის პრობლემაა იმ კულტურებში, სადაც ტრადიციული თემები მიმოიფანტა, რაც დამახასიათებელია ამერიკისთვის. მეტიც, „საზოგადოება“ ზედმეტად აბსტრაქტული ცნებაა იმისთვის, რომ გამოსადეგი იყოს. სახელმწიფო შეიძლება თავად დამნაშავე იყოს დარღვევების დაშვებაში. ამ საკითხების განხილვა ამ წიგნის თემატიკის ფარგლებს ცდება, მაგრამ რამდენიმე დაკვირვება შეიძლება გამოგვადგეს.²

პრაქტიკაში აღდგენითი მართლმსაჯულება ყურადღებას ამახვილებს „მზრუნველობის თემებზე“ ან მიკრო-თემებზე. არსებობს ადგილმდებარეობის საფუძველზე შექმნილი თემები, სადაც ადამიანები ერთმანეთთან ახლოს ცხოვრობენ და ურთიერთობენ, მაგრამ ასევე არსებობს ურთიერთდაკავშირებული გაერთიანებები, რომლებსაც გეოგრაფიული მდებარეობა არ განსაზღვრავს. აღდგენითი მართლმსაჯულება ორ ძირითად კითხვას სვამს: 1) თემის რომელი წევრები ზრუნავენ ამ ადამიანებზე და ვინ წუხს ამ დანაშაულებზე? 2) როგორ ჩავრთოთ ეს პირები სამართლებრივ პროცესში?

ხელსაყრელი იქნებოდა „თემის“ და „საზოგადოების“ მნიშვნელობების ერთმანეთისგან დიფერენცირება. აღდგენითი მართლმსაჯულება მეტად ამახვილებს ყურადღებას იმ ადგილობრივ მიკრო-თემებზე და ურთიერთობებზე, რომლებსაც დანაშაული უშუალოდ შეეხო, მაგრამ ეს „სახელმწიფო სამართლებრივი სისტემის“ ყურადღების მიღმა დარჩა. თუმცა, იმ საზოგადოების წევრებს,

რომლებსაც უშუალოდ არ შეეხოთ დანაშაული, მაინც ეკისრებათ საზრუნავი და ვალდებულებები. ესენია საზოგადოების საზრუნავი და ვალდებულებები უსაფრთხოებაზე, ადამიანის უფლებებზე და საზოგადოების წევრების ზოგად კეთილდღეობაზე. ბევრის აზრით, სახელმწიფოს აკისრია ასეთი საზოგადოებრივი ინტერესების დაცვის მნიშვნელოვანი და ლეგიტიმური როლი.

აღდგენითი მართლმსაჯულების მიზანია მდგომარეობის გამოსწორება

ჯერჯერობით ჩვენ განვიხილეთ დაინტერესებული პირების საჭიროებები და როლები. მაგრამ მეტი უნდა ითქვას მართლმსაჯულების მიზნების შესახებ.

განიხილავს ზიანს

მდგომარეობის გამოსწორება აღდგენითი მართლმსაჯულების ძირითადი იდეაა. როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ეს დამნაშავეს აკისრებს პასუხისმგებლობას, რამდენადაც შესაძლებელია აქტიურად გადადგას ნაბიჯი დაზარალებულისა და საზოგადოების წინაშე, რომ მოხდეს მდგომარეობის გამოსწორება. მკვლელობის შემთხვევაში, ცხადია, ზიანის აღდგენა და გამოსწორება ვერ მოხდება; თუმცა სიმბოლური ნაბიჯები, როგორიც არის პასუხისმგებლობის აღიარება და ზარალის ანაზღაურება, შეიძლება გარკვეულწილად დაეხმაროს დაზარალებულს.

სიტუაციის გამოსწორება საჭიროებს მონანიებას, აღდგენას ან გამოკეთებას, მაგრამ ეს სიტყვები ხშირად არაადეკვატურია. როდესაც ჩადენილია ძალიან მძიმე დანაშაული, გამორიცხულია ზიანის ანაზღაურება ან ძველი მდგომარეობის აღდგენა. როგორც ლუნ შინერმა (ორი მოკლული შვილის დედამ) მითხრა, „მართალია, ვცდილობ ახალი ცხოვრება მოვიწყო, მაგრამ ძველი ცხოვრების რაღაც ნაწილები მოვარგე მას“.

შესაძლებელია, რომ დაზარალებულს მდგომარეობიდან გამოსვლაში დამნაშავე დაეხმაროს — ან რეალურად, ან თუნდაც

სიმბოლურად. თუმცა ბევრი დაზარალებული ამბივალენტურად უყურებს მდგომარეობიდან გამოსვლასა და „განკურნებას“, რადგანაც ეს ცნებები საბოლოო ხასიათს ატარებს. ამის გადალახვა მხოლოდ დაზარალებულს შეუძლია — სხვა მათ მაგივრად ვერ „განიკურნება“ — მაგრამ გამოსწორების მცდელობა შეიძლება დაეხმაროს გამოკეთების პროცესში, მიუხედავად იმისა, რომ უწინდელი მდგომარეობა ბოლომდე ვერ აღდგება.

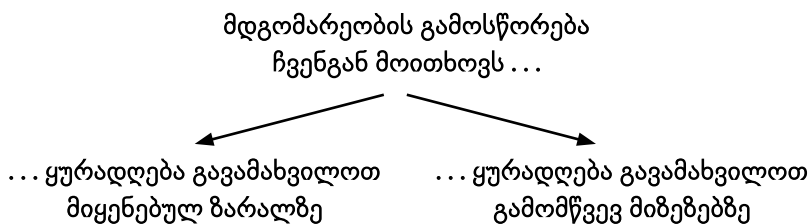
მდგომარეობის გამოსწორება, პირველ რიგში, დამნაშავის საზრუნავია, მაგრამ საზოგადოებასაც ეკისრება პასუხისმგებლობა, როგორც დაზარალებულის, ასევე დამნაშავის წინაშე. იმისთვის, რომ დამნაშავემ საკუთარი პასუხისმგებლობების შესრულება შეძლოს, საჭიროა საზოგადოების ბიძგი და მხარდაჭერა. უფრო მეტიც, საზოგადოებას ეკისრება პასუხისმგებლობა დანაშაულის გამომწვევ და ხელშემწყობ მიზეზებზე. იდეალურ შემთხვევაში აღდგენით მართლმსაჯულებას შეუძლია შექმნას კატალიზატორი — გარემო ამ საჭიროებების, პასუხისმგებლობებისა და მოლოდინების გამოსაკვლევადა.

განიხილავს მიზეზებს

მდგომარეობის გამოსასწორებლად საჭიროა ზრუნვა როგორც ზიანზე, ასევე დანაშაულის გამომწვევ მიზეზებზე. დაზარალებულთა უმეტესობას სწორედ ეს სურს. მათ უნდათ იცოდნენ, რომ მიღებული იქნება შესაბამისი ზომები, რომელიც შეამცირებს საფრთხეს მათ და სხვების მიმართ.

ახალ ზელანდიაში, სადაც აღდგენითი მართლმსაჯულება დამკვიდრებული ნორმაა, მოელიან, რომ ჩატარებული ოჯახური კონფერენციები შექმნიან ერთობლივ გეგმას, რომელშიც გათვალისწინებული იქნება ორივე: გამოსწორება და პრევენცია. ეს გეგმა უნდა განიხილავდეს დაზარალებულის საჭიროებებს და დამნაშავის ვალდებულებებს მათთან მიმართებაში. მაგრამ, ამასთან ერთად, გეგმა უნდა მოიცავდეს დამნაშავის საჭიროებებსაც იმისთვის, რომ მან საქციელი შეცვალოს.

დამნაშავეებს აქვთ ვალდებულება, დაფიქრდნენ თავიანთი საქციელის გამომწვევ მიზეზებზე, თუმცა ხშირ შემთხვევაში, ამას მარტო ვერ უმკლავდებიან. შეიძლება არსებობდეს უფრო სერიოზული და დიდი ვალდებულებები, ვიდრე დამნაშავეს აკისრია; მაგალითად, სოციალური უსამართლობისა და სხვა პირობების, რომელიც წარმოშობს დანაშაულს ან ქმნის საშიშ გარემოს. სხვა შემთხვევებში, დამნაშავეების გარდა სხვებსაც აკისრიათ პასუხისმგებლობები: მაგალითად: ოჯახებს, თემსა და საზოგადოებას ფართო გაგებით.

დამნაშავეები დაზარალებულის როლში

თუ ჩვენ უნდა ვიმსჯელოთ ზიანზე და დანაშაულის გამომწვევ მიზეზებზე, მაშინ უნდა გამოვიკვლიოთ დამნაშავეების წარსული.

– კვლევების შედეგად დადგინდა, რომ დამნაშავეების უმეტესობა წარსულში თავად იყო დაზარალებული, რის გამოც ტრავმირებულია. ხოლო სხვა ბევრი დამნაშავე მიიჩნევს, რომ თავად არის დაზარალებული. ასეთი შემთხვევები შეიძლება დანაშაულის ჩადენის ერთ-ერთი გამომწვევი მიზეზი გახდეს. ჰარვარდის პროფესორი და ციხის ყოფილი ფსიქიატრი ჯეიმს გილიგენი ამტკიცებს, რომ ნებისმიერი სახის ძალადობა არის სამართლიანობის დამყარების ან უსამართლობის გაქარწყლების მცდელობა.³ სხვაგვარად რომ ვთქვათ, ბევრი დანაშაული შეიძლება მცდელობაა დამნაშავის მხრიდან, რომ თავი დაზარალებულად აღარ იგრძნოს.

საკუთარი თავის მსხვერპლად აღქმა პიროვნებას დანაშაულებრივი ქმედების პასუხისმგებლობისგან არ ათავისუფლებს. თუ

გილიგენი მართალია, სანამ დამნაშავე თავს მსხვერპლად აღიქვამს, ჩვენ არ შეიძლება, მოველოდეთ მის გამოსწორებას და მისი ქცევის შეცვლას. უფრო მეტიც, ხშირად დასჯა კიდევ უფრო აძლიერებს მასში ამ დაჩაგრულობის შეგრძნებას. ზოგჯერ დამნაშავეები უბრალოდ იმითიც კმაყოფილდებიან, რომ სხვები მათ ამგვარ განცდებს აღიარებენ. ზოგჯერ კი საჭიროა, რომ დაუპირისპირდეთ მათ მიერ საკუთარი თავის დაზარალებულად წარმოჩენას. სანამ დამნაშავეს მოვთხოვდეთ საქციელის შეცვლას, ზოგჯერ აუცილებელია მიყენებული ზარალის გამოსწორება.

ეს საკამათო საკითხია და გასაკვირიც არ არის, რომ განსაკუთრებით მტკივნეულია ბევრი დაზარალებულისთვის. ამგვარად

**აღდგენითი
მართლმსაჯულება
ყველას მიმართ
თანაბარ ინტერესს
იჩენს.**

მოტივირებული ხშირად ისე ჟღერს, როგორც დამნაშავეს გამართლება. გარდა ამისა, რატომ არის, რომ დაჩაგრული ადამიანებიდან ზოგიერთი ხდება დამნაშავე და ზოგი — არა? მე მაინც დარწმუნებული ვარ, რომ ნებისმიერი მცდელობა, შევამციროთ დანაშაულის მიზეზები, მიგვიყვანს იქამდე,

რომ გამოვიკვლიოთ, ვიქტიმიზაციის (მსხვერპლად ყოფნის) რა წარსული გამოცდილება ჰქონდა დამნაშავეს.

ამ კვლევაში, ვიქტიმიზაციის რთული ენის მაგივრად, უმჯობესი იქნება ვისაუბროთ „ტრავმაზე“. წიგნში — **Creating Sanctuary** ფსიქიატრი სანდრა ბლუმი საუბრობს იმაზე, რომ მოურჩენელ ტრავმას ახასიათებს განახლება. თუ არ მოხდა ტრავმისაგან სათანადოდ განკურნება, ხდება მისი განახლება უშუალოდ ტრავმირებული ადამიანების, აგრეთვე მათი ოჯახებისა და, თქვენ წარმოიდგინეთ, მათი შთამომავლების ცხოვრებაშიც კი.⁴

ტრავმა ძირეული გამოცდილებაა არა მარტო დაზარალებულისთვის, არამედ, ბევრი დამნაშავესთვისაც. მოჭარბებული ძალმომრეობა შეიძლება სინამდვილეში ადრე გადატანილი ტრავმის განახლება იყოს, რომელსაც სათანადოდ არ მიაქციეს ყურადღება. საზოგადოება კი მხარს უჭერს სიტუაციის მოგვარებას პატიმრობის

გზით, რომელიც სინამდვილეში კიდევ უფრო მეტი ტრავმის მომტანია. მართალია, არასწორია, ტრავმირების ფაქტის გამოყენება დანაშაულის გასამართლებლად, მაგრამ საჭიროა მათი განხილვა და გააზრება.

მოკლედ რომ ვთქვათ, აღდგენითი მართლმსაჯულების არსია, არ დაიშუროს ძალისხმევა მდგომარეობის გამოსასწორებლად. მდგომარეობის გამოსწორებას ორი განზომილება აქვს: 1. ყურადღება გაამახვილოს მიყენებულ ზიანზე, და 2. ყურადღება გაამახვილოს ზიანის გამომწვევ მიზეზებზე, მათ შორის ზიანის ხელშეწყობაზე.

ვინაიდან მართლმსაჯულებამ უნდა იზრუნოს მდგომარეობის გამოსწორებაზე და ვინაიდან არსებობენ დაზარალებულები, მართლმსაჯულებამ სწორედ მათგან უნდა დაიწყოს.

აღდგენითი მართლმსაჯულების საბოლოო მიზანია მთლიანად საზოგადოების კეთილდღეობა და, ამასთან ერთად, დაზარალებულისა და დამნაშავის აღდგენა და მათი რეინტეგრაცია. აღდგენითი მართლმსაჯულება თანაბრად ითვალისწინებს ყველა მხარის საჭიროებებს და ზრუნავს მათზე.

აღდგენითი მართლმსაჯულება მხარს უჭერს ისეთ შედეგებს, რომელიც გულისხმობს ყველა დაინტერესებული მხარისათვის პასუხისმგებლობის, აღდგენისა და განკურნების ხელშეწყობას.

აღდგენითი ხედვა

აღდგენითი სამართალი ცდილობს მოგვაწოდოს ალტერნატიული ხედვა, რომელიც განსაზღვრავს ჩვენს დამოკიდებულებას დანაშაულისა და მართლმსაჯულების მიმართ.

პრინციპები

ასეთი აღდგენითი ხედვა, ანუ ფილოსოფია ეყრდნობა ხუთ ძირითად პრინციპს, ანუ ქმედებას:

1. გაამახვილოს ყურადღება მიყენებულ ზიანზე და დაზარალებულის საჭიროებებზე, რომელიც ამ ქმედებამ გამოიწვია, ისევე, როგორც საზოგადოებისა და დამნაშავეების საჭიროებებზე;

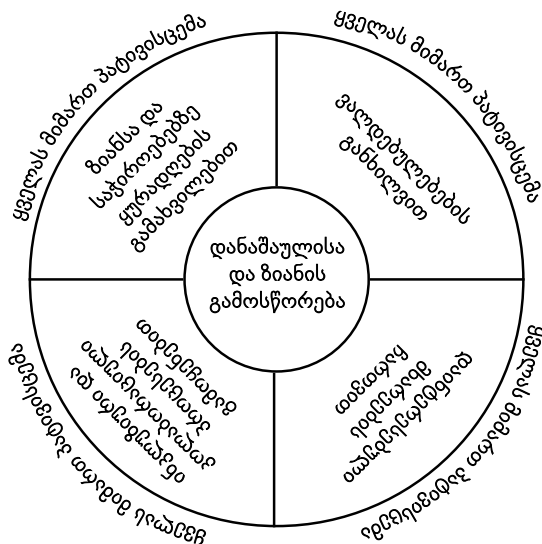
2. გამოკვეთოს ვალდებულებები, რომელიც წარმოიშვა მიყენებული ზიანის შედეგად (როგორც დამნაშავეს, ასევე თემისა და საზოგადოების ვალდებულებები);

3. გამოიყენოს ინკლუზიური, კოლაბორაციული პროცესები;

4. ჩართოს სიტუაციის ყველა ლეგიტიმურად დაინტერესებული მხარე, მათ შორის დაზარალებული, დამნაშავე და თემისა და საზოგადოების წევრები;

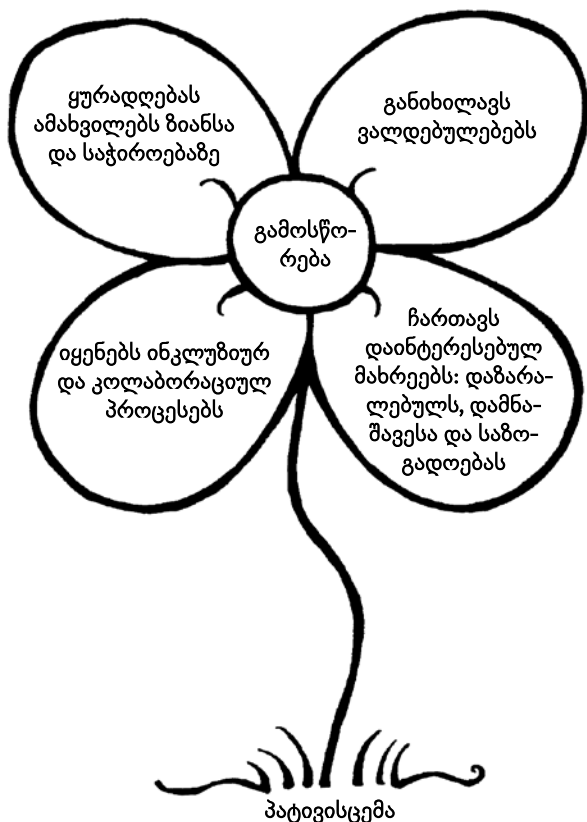
5. იზრუნოს მდგომარეობის გამოსწორებაზე.

ჩვენ შეგვიძლია აღდგენითი მართლმსაჯულება სქემატურად სატის ფორმით გამოვსახოთ. ცენტრში მოთავსებულია აღდგენითი მართლმსაჯულების მთავარი მიზანი: ბოროტმოქმედებით მიყენებული ზიანის გამოსწორება. თითოეული გვერდითა მანა კი, წარმოადგენს დანარჩენ ოთხ არსებით პრინციპს, რომელიც ზემოთ იყო ხაზგასმული: ყურადღების გაამახვილება ზიანსა და საჭიროებებზე, ვალდებულებების განსაზღვრა, დაინტერესებული მხარეების ჩარ-

თვა (დაზარალებულის, დამნაშავისა და დაინტერესებული საზოგადოების) და, რამდენადაც შესაძლებელია, გამოიყენოს კოლაბორაციული, ინკლუზიური პროცესები. ყველაფერი ამის გაკეთება, რა თქმა უნდა, საჭიროა პროცესში ჩართული ყველა მხარის მიმართ თანაბარი პატივისცემით.

უფრო ბუნებრივად რომ გამოვსახოთ, ჩვენ შეგვიძლია აღდგენითი მართლმსაჯულების გრაფიკს ყვავილის ფორმა მივცეთ. ყვავილის გული იქნება მთავარი მიზანი: მდგომარეობის გამოსწორება. გვირგვინის თითოეული ფურცელი კი იმ პრინციპებიდან ერთ-ერთი, რომელიც სავალდებულოა, რომ შევძლოთ მდგომარეობის გამოსწორება.

ფასეულობები

აღდგენითი მართლმსაჯულების პრინციპები გამოსადეგია, თუ ის აღმოცენებულია რიგ ძირეულ ფასეულობებზე, ძალიან ხშირად ეს ფასეულობები გაუცნობიერებელია და ითვლება, რომ თავისთავად ასეც უნდა იყოს. მაგრამ იმისთვის, რომ აღდგენითი მართლმსაჯულების პრინციპები მის ჭეშმარიტ მიზნებსა და სულისკვეთებას მივუსადაგოთ, ჩვენ მიუკერძოებლად უნდა გამოვკვეთოთ ეს ფასეულობები. წინააღმდეგ შემთხვევაში, ჩვენ შეიძლება გამოვიყენოთ აღდგენითობაზე დამყარებული პროცესი, მაგრამ მივიღეთ არააღდგენით შედეგებამდე.

აღდგენითი მართლმსაჯულების პრინციპებმა რომ სწორად იმოქმედოს, ისინი გარშემორტყმული უნდა იყოს ფასეულობებით.

აღდგენითი მართლმსაჯულების პრინციპების ყვავილი მაშინ გაიშლება, თუ ის ფასეულობების ნიადაგზეა აღმოცენებული.

აღდგენით მართლმსაჯულებას საფუძვლად უდევს ხედვა ურთიერთთანხმობაზე, რომელზეც უკვე ვისაუბრეთ. ჩვენ ყველანი დაკავშირებული ვართ ერთმანეთთან და ფართო საზოგადოებასთან ურთიერთობათა ბადით. როდესაც ბადე ირღვევა, ეს ყველა ჩვენთაგანზე აისახება. სწორედ ამ ხედვიდან გამომდინარეობს აღდგენითი მართლმსაჯულების ძირითადი ელემენტები — ზიანი და საჭიროება, ვალდებულება და ჩართულობა.

მაგრამ ამ ურთიერთთანხმობის ღირებულება დაბალანსებული უნდა იყოს განსაკუთრებულობის აღიარებით. ის, რომ ვართ დაკავშირებული, არ ნიშნავს, რომ ვართ ერთგვაროვანი.⁵ განსაკუთრებულობა ხელს უწყობს მრავალფეროვნებას. ის პატივს სცემს ინდივიდუალობას და თითოეული პიროვნების ღირსებას, სერიოზულად ეკიდება სპეციფიკურ კონტექსტებსა და სიტუაციებს.

მართლმსაჯულებამ უნდა აღიაროს ორივე: ჩვენი ურთიერთკავშირი და ინდივიდუალობა. განსაკუთრებულობის პასუხისმგებლობა შეგვახსენებს, რომ კონტექსტი, კულტურა და პიროვნულობა ერთნაირად მნიშვნელოვანია.

უფრო მეტი უნდა ითქვას ფასეულობებზე, რომლებიც საფუძ-

ვლად უდევს აღდგენით მართლმსაჯულებას. მართლაც, შეიძლება აღდგენითი მართლმსაჯულების ყველაზე დიდი დამსახურება სწორედ ისაა, რომ წაგვახალისებს და გვცხმარება, ერთად გავერკვეთ, რა არის ჩვენი ფასეულობები.

აღდგენითი მართლმსაჯულება პატივისცემა.

საბოლოოდ, მაინც, ერთი მთავარი ფასეულობა განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია: პატივისცემა. საჭირო რომ ყოფილიყო აღდგენითი მართლმსაჯულების არსის ერთი სიტყვით გამოხატვა, მე ავირჩევდი პატივისცემას: ყველას პატივისცემას, მათიც, ვინც ჩვენგან განსხვავებულია, მათიც კი, ვინც მტრებად გვესახება. პატივისცემა შეგვახსენებს, რომ ვართ ურთიერთდაკავშირებული, მაგრამ ამავე დროს, ვართ განსხვავებული. პატივისცემა გვაგაღებულებს, რომ თანაბრად ვიზრუნოთ ყველა მხარის საჭიროებებზე.

თუ გავითავისებთ სამართალს, როგორც პატივისცემას, ჩვენ შევძლებთ მართლმსაჯულების განხორციელებას.

თუ სხვებს პატივისცემით არ ვექცევით, აღდგენით მართლმსაჯულებას ვერ განვახორციელებთ, რაოდენ გულწრფელადაც არ უნდა გავითავისოთ მისი პრინციპები.

პატივისცემის მნიშვნელობა საფუძვლად უდევს აღდგენითი მართლმსაჯულების პრინციპებს და უნდა წარმართოს და ფორმა მისცეს მათ გამოყენებას.

აღდგენითი მართლმსაჯულების განმარტება

მაშინ, როგორ უნდა განვმარტოთ აღდგენითი მართლმსაჯულება? მიუხედავად იმისა, რომ არსებობს ზოგადი შეთანხმება აღდგენითი მართლმსაჯულების ძირითად საფუძვლებზე, მათ, ვინც ამ სფეროში მუშაობს, ვერ გამოძებნეს კონსენსუსი, რომ შეთანხმდნენ მის კონკრეტულ მნიშვნელობაზე. ზოგი ჩვენგანი ეჭვის ქვეშ აყენებს ასეთი განმარტების მნიშვნელობასა და საჭიროებას. მაშინ, როცა ვაღიარებთ მის პრინციპებსა და საკვანძო საკითხებს, ჩვენ გვადარდებს, რომ არ შეიქმნას ხისტი განმარტება,

რომელიც გაჟღენთილია გადაჭარბებული თავდაჯერებითა და აბსოლუტურობაზე პრეტენზიით. სწორედ ამიტომ, მე გთავაზობთ აღდგენითი მართლმსაჯულების მუშა განმარტებას.⁶

აღდგენითი მართლმსაჯულება პროცესია, რომელიც ცდილობს, რამდენადაც შესაძლებელია, ჩართოს კონკრეტულ დანაშაულთან დაკავშირებული დაინტერესებული მხარეები, რომლებმაც შეთანხმებულად უნდა განსაზღვრონ მიყენებული ზიანი, საჭიროებები და პასუხისმგებლობები და შეძლებისდაგვარად იზრუნონ მდგომარეობის გამოსწორებაზე.

აღდგენითი მართლმსაჯულების მიზნები

აღდგენითი მართლმსაჯულების შესანიშნავ სახელმძღვანელო-ში — „ხედვა განკურნებისა და ცვლილებებისთვის“, სუზენ შარპი⁷ შეჯამების სახით აყალიბებს აღდგენითი მართლმსაჯულების მიზნებსა და ამოცანებს:

აღდგენითი მართლმსაჯულების პროგრამები მიზნად ისახავს:

- საკვანძო გადაწყვეტილებები მიიღოს იმათ, ვისაც დანაშაული ყველაზე მეტად შეეხო,
- მართლმსაჯულებამ შეძლოს მდგომარეობის გამოსწორება და იდეალურ შემთხვევაში, რადიკალურადაც, და
- შეამციროს მომავალში დანაშაულის ჩადენის ალბათობა.

ამ მიზნების მისაღწევად აუცილებელია:

- დაზარალებულები ჩართული იყონ პროცესში და დარჩნენ კმაყოფილი,
- დამნაშავეები მიხვდნენ, რა ზიანი მიაყენეს სხვებს თავიანთი ქმედებით და აიღონ პასუხისმგებლობა ჩადენილ დანაშაულზე,

- შედეგები დაეხმაროს მიყენებული ზიანის გამოსწორებას და ყურადღება გაამახვილოს დანაშაულის მიზეზებზე (საჭიროა დაზარალებულისა და დამნაშავესთვის გეგმა სპეციფიკურად იყოს მორგებული), და
- როგორც დაზარალებულმა, ისე დამნაშავემ იგრძნოს „შეება“⁴⁸, რომ ტვირთისგან გათავისუფლდა და მოხდეს მათი რეინტეგრაცია საზოგადოებაში.

აღდგენითი მართლმსაჯულების გზამკვლევი კითხვები

საბოლოოდ, აღდგენითი მართლმსაჯულება დადის გარკვეულ კითხვებამდე, რომლებიც საჭიროა დავსვათ, როდესაც დანაშაული ხდება. ფაქტიურად, ასეთი გზამკვლევი კითხვები გამოხატავს აღდგენითი მართლმსაჯულების არსს.

აღდგენითი მართლმსაჯულების გზამკვლევი კითხვები

1. ვინ დაზარალდა?
2. რა არის მათი საჭიროებები?
3. ვისი პასუხისმგებლობაა მათზე ზრუნვა?
4. ვინ არის მომხდარი სიტუაციის დაინტერესებული მხარეები?
5. რა არის სათანადო პროცესი, რომელშიც უნდა ჩავრთოთ დაინტერესებული მხარეები მდგომარეობის გამოსასწორებლად?

თუ აღდგენით მართლმსაჯულებას წარმოვიდგენთ როგორც კონკრეტულ პროგრამას ან პროგრამების ნაკრებს, მალე მივხვდებით, რომ მათი მორგება სიტუაციების ფართო სპექტრისთვის ძნელია. მაგალითად, დაზარალებული-დამნაშავეს კონფერენციები, რომელიც გამოიყენება „ჩვეულებრივი“ დანაშაულებისთვის, ნაკლებად გამოსადეგი იქნება მასობრივი სოციალური ძალადობისთვის. ან, საგულდაგულო გარანტიის გარეშე აღდგენითი მართლ-

მსაჯულების პრაქტიკაში მიღებული მოდელები შესაძლოა, აშკარად სახიფათო იყოს ისეთ სიტუაციებში გამოყენებისას, როგორიცაა, მაგალითად ოჯახური ძალადობა.

მაგრამ, თუ გამოვიყენებთ გზამკვლევ კითხვებს, რომლებიც განსაზღვრავს აღდგენითი მართლმსაჯულების არსს, ვნახავთ, რომ შეგვიძლია აღდგენითი მართლმსაჯულება სიტუაციების ფართო სპექტრს მივუსადაგოთ. გზამკვლევი კითხვები დაგვეხმარება საკითხების სხვაგვარად დანახვაში, ეს კი შეგვაძლებინებს, ვიაზროვნოთ სისხლის სამართლის სისტემის მიერ საზოგადოებისთვის შექმნილი შეზღუდვების მიღმა.

ამ გზამკვლევი კითხვების დამსახურებაა, რომ ამერიკაში ადვოკატების ნაწილმა მოინდომა გადახედოს და ხელახლა გაიაზროს საკუთარი როლი და ვალდებულებები ისეთი დანაშაულის შემთხვევებში, როდესაც სასჯელი სიკვდილით დასჯას ითვალისწინებს. „დაცვის მიერ ინიცირებული დაზარალებულთან კავშირი“ (Defence-based victim outreach) მცდელობაა, რომელიც მიზნად ისახავს სასამართლო პროცესებში ჩართონ და გაითვალისწინონ დამნაშავეს საჭიროებები და ინტერესები, რაც გულისხმობს დაცვისა და ბრალდების მომსახურების წვდომას. ეს მიდგომა აგრეთვე ცდილობს, გაამხნევეს ბრალდებული, რომ აიღოს სათანადო პასუხისმგებლობა. შედეგა მრავალი საპროცესო შეთანხმება, რომელიც განპირობებული იყო დაზარალებულის საჭიროებებით და რომელიც დამნაშავეს საშუალებას აძლევდა, აეღო პასუხისმგებლობა.

სხვა მაგალითი რომ მოვიყვანოთ, დაზარალებულის ადვოკატები გამოხატავენ უკიდურეს შემოფოთებას იმ მოსალოდნელი საშიშროების გამო, რომელიც შეიძლება მოჰყვეს დაზარალებულისა და დამნაშავეს შეხვედრას ოჯახური ძალადობის სიტუაციებში. ეს შემოფოთება საფუძვლიანია. არსებობს სერიოზული საშიშროება შეხვედრაში, სადაც ძალადობის გამოვლინებები მეორდება ან სადაც არ ხდება განსაკუთრებული მონიტორინგი იმ ადამიანების მიერ, რომლებიც სპეციალურად არიან მომზადებული ოჯახური

ძალადობის საკითხებში. ზოგი კამათობს, რომ შეხვედრები არასდროს არ არის გამართლებული. სხვები, რომელთა შორის ზოგი თავად ოჯახური ძალადობის მსხვერპლია, ამტკიცებენ, რომ შეხვედრები მნიშვნელოვანია და ბევრი რამ შეუძლია სათანადო სიტუაციებში და შესაფერისი სიფრთხილის დაცვით.

მაგრამ, მიუხედავად იმისა, გამართლებულია თუ არა შეხვედრები ოჯახური ძალადობის შემთხვევებში, აღდგენითი მართლმსაჯულების გზამკვლევი კითხვები დაგვეხმარება გადაწყვეტოთ, რა უნდა გავაკეთოთ, ისე, რომ არ აღმოვჩნდეთ გამოუვალ მდგომარეობაში და მხოლოდ ერთ კითხვაზე პასუხის გაცემის საჭიროებით შეზღუდული — რა სასჯელს იმსახურებს დამნაშავე? როდესაც ახალი სიტუაციის წინაშე ვარ, ხშირად ვიყენებ ამ კითხვებს გზამკვლევად.

გზამკვლევი კითხვები მართლაც შესაძლებელია განვიხილოთ, როგორც კაკლის ნაჭუჭში მოქცეული აღდგენითი მართლმსაჯულება.

აღდგენითი მართლმსაჯულების ორიენტირები

როცა ვფიქრობთ აღდგენითი მართლმსაჯულების პრაქტიკულ გამოყენებაზე, შემდეგი ათი პრინციპი და ორიენტირი დამატებით დახმარებას გვიწევს სწორი გზის არჩევაში. ამ პრინციპების გამოყენება შესაძლებელია პროგრამების დაგეგმვისა და ევალუაციისათვის (შესაფასებლად). ისე, როგორც გზამკვლევი კითხვები, ისინი გამოგვადგება, რომ შევარჩიოთ სწორი მიდგომა სპეციფიკური საქმეებისა და სიტუაციების მიმართ.

აღდგენითი მართლმსაჯულების ორიენტირები

1. ყურადღება მეთად გაამახვილე დანაშაულით გამოწვეულ ზიანზე, ვიდრე იმაზე, რომ დაირღვა წესები.
2. გამოამჟღავნე თანაბარი დაინტერესება და ვალდებულება როგორც დაზარალებულის, ისე დამნაშავეს მიმართ და ორივე მხარე ჩართე მართლმსაჯულების პროცესში.

3. იმუშავე დაზარალებულის აღდგენაზე, აგრძნობინე მხარდაჭერა — დაინახე მათი საჭიროებები ისე, როგორც ამას თავად ხედავენ.
4. მხარში ამოუდექი დამნაშავეებს და ამავდროულად ხელი შეუწყვე, რომ აღიარონ და შეასრულონ თავიანთი ვალდებულებები.
5. გაიაზრე, რომ შეგვიძლია დამნაშავეს რთული პასუხისმგებლობები დავაკისროთ, მაგრამ ჩვენი მიზანი არ უნდა იყოს მათთვის ზიანის მიყენება, ეს პასუხისმგებლობები შესრულებადი უნდა იყოს.
6. უზრუნველყავი დაზარალებულსა და დამნაშავეს შორის პირდაპირი და არაპირდაპირი დიალოგი, რომელიც უფრო მისაღებია.
7. მოძებნე გზები, რომლითაც გაზრდი საზოგადოების როლს და ჩართულობას, რომ მან შეძლოს საზოგადოებრივ დანაშაულებზე ეფექტიანად რეაგირება.
8. ხელი შეუწყვე დაზარალებულისა და დამნაშავეს ურთიერთ-თანამშრომლობას და რეინტეგრაციას და არა მათ დევნასა და იზოლაციას.
9. მიაქციე ყურადღება გაუთვალისწინებელ შედეგებს, რომლებიც შეიძლება მოჰყვეს შენს ქმედებებს და პროგრამას.
10. გამოხატე პატივისცემა ყველა მხარის მიმართ — დაზარალებულის, დამნაშავესა და სამართალდამცველი კოლეგების.

— ჰერი მიკა და ჰოვარდ ზერი⁹

3.

აღდგენითი ადათები

აღდგენითი მართლმსაჯულების აზრი და ფილოსოფია პირველად წარმოიჩინდა 1970-იან და 80-იან წლებში ამერიკის შეერთებულ შტატებსა და კანადაში ჩატარებული დაზარალებულისა და დამნაშავეს შერიგების პროგრამის ჩატარებისას. მას შემდეგ ამ პროგრამამ ტრანსფორმირება განიცადა, მოხდა ახალი სახის პრაქტიკის დანერგვა, ძველი პროექტისთვის ახალი ფორმის მიცემა და სახელწოდების შეცვლა სიტყვით „აღდგენითი“. რა არის ამჟამად დასავლური სისხლის სამართლის სისტემის ძირითადი მიდგომები და პრაქტიკა? გაითვალისწინეთ, რომ აქ გაკეთებული განცხადებები სისხლის სამართლის სფეროს შესახებ სრულყოფილად არ ასახავს რეალობას.

სკოლები ძალიან მნიშვნელოვან როლს თამაშობენ „აღდგენით“ პრაქტიკაში. მიუხედავად იმისა, რომ საგანმანათლებლო სივრცეში გამოყენებადი აღდგენითი პროგრამები მსგავსია სისხლის სამართლის სფეროს აღდგენითი მართლმსაჯულების პროგრამებისა, მაინც საჭიროა მათი საგანმანათლებლო სივრცისთვის მორგება.

აღდგენითი მიდგომები ასევე დაწესებულებებში და უფრო ფართო საზოგადოების საკითხების გადასაჭრელად და პროცესებისთვისაც გამოიყენება. დავაზუსტებ, რომ არსებობს მსგავსება ამ მოდელებსა და იმათ შორის, რომლებიც სისხლის სამართლის სისტემაში გამოიყენება, მაგრამ არის მნიშვნელოვანი განსხვავებებიც. და მიუხედავად იმისა, რომ ამ საკითხზე მსჯელობა, ხშირად, ჯერ კიდევ უფრო თეორიულ დონეზე ხორციელდება, ვიდრე პრაქტიკულზე, აღდგენითი მართლმსაჯულება მოიაზრება, როგორც მართლმსაჯულების განხორციელების ერთ-ერთი გზა მასშტაბური საზოგადოებრივი კონფლიქტებისა და დანაშაულების შემთხვევებში.

უფრო ადრეული საზოგადოებებისთვის და ტრადიციული კულტურებისთვის — მაგალითად, აფრიკისთვის ან ჩრდილოეთ ამერიკის

მკვიდრი, ძირძველი თემებისთვის — აღდგენითი მართლმსაჯულება ხშირად ასრულებს ტრადიციული მიდგომების გადაფასების, აღდგენის, დაკანონებისა და შეთვისების კატალიზატორის როლს. კოლონიზაციის ხანებში დასავლური სამართლის მოდელი ხშირად ზღუდავდა და იწუნებდა მართლმსაჯულების ტრადიციულ ფორმებს, რომლებიც მართალია არ იყვნენ სრულყოფილი, მაგრამ იყვნენ ძალიან ქმედითი იმ საზოგადოებებისთვის.

აღდგენით მართლმსაჯულებას შუძლია უზრუნველყოს კონცეპტუალური ჩარჩო (მონახაზი), რათა განამტკიცოს და ლეგიტიმური გახადოს იმ ტრადიციების დადებითი მხარეები და ზოგიერთ შემთხვევაში შექმნას მორგებული მოდელები, რომელთა ფუნქციონირება შესაძლებელი იქნება არსებული თანამედროვე სამართლებრივი სისტემის რეალობაში. სხვათა შორის, აღდგენითი მართლმსაჯულების ორი ყველაზე მნიშვნელოვანი ფორმა — ოჯახის ჯგუფური კონფერენცია და სამშვიდობო წრეები — ტრადიციული მეთოდების ადაპტირებული (არა რეპლიცირებული) ვერსიებია.

აღდგენითი მართლმსაჯულება გვიჩვენებს კონკრეტულ გზას, როგორ ჩავრთოთ მართლმსაჯულება კონფლიქტის გამოსწორებისა და მშვიდობის დამყარების თეორიულ და პრაქტიკულ განხორციელებაში. კონფლიქტების უმეტესობა ტრიალებს უსამართლობის განცდის ირგვლივ ან მოიცავს მას. მიუხედავად იმისა, რომ კონფლიქტის გარდაქმნის და მშვიდობის დამყარების დარგმა ეს მეტ-ნაკლებად გააცნობიერა, ამ დარგში სამართლიანობის კონცეფცია და განხორციელება ძალიან ბუნდოვანია. აღდგენითი მართლმსაჯულების პრინციპებს შეუძლია მოგვცეს მყარი მონახაზი კონფლიქტში სამართლიანობის საკითხების მოსაგვარებლად.

მაგალითად, აღმოსავლეთ მენონიტის უნივერსიტეტში (ჰარი-სონბურგი, ვირჯინია) კონფლიქტის გარდაქმნის პროგრამის აღდგენითი მართლმსაჯულების კურსის გავლის შემდეგ მრავალი აფრიკელი იურისტი დაბრუნდა განაში, რათა იქ არსებულ ხანგრძლივ კონფლიქტზე გაეგრძელებინა მუშაობა. აღდგენითი მართლმსაჯულების მონახაზის გამოყენებით, მათ პირველებმა შეძლეს, შეეხებოდნენ კონფლიქტში არსებულ სამართლიანობის საკითხებს. ამის

შედგად, სამშვიდობო ძალისხმევამ დაიწყო წინსვლა.

აღდგენითი მართლმსაჯულების დარგები ძალიან მრავალფეროვანია, ამიტომ ძნელია მათი მარტივი კლასიფიკაცია. თუმცა, ქვემოთ მოყვანილი არის მცდელობა, წარმოგიდგინოთ დასავლეთის სისხლისსამართლებრივ სისტემაში განვითარებადი რამდენიმე პრაქტიკის მოკლე მონახაზი.

ძირითადი მიდგომები ხშირად მოიცავს შეხვედრას

შესაძლებელია აღდგენითი მართლმსაჯულების სამი გამორჩეული მოდელის გამოყოფა: დაზარალებულისა და დამნაშავის კონფერენცია, ოჯახური ჯგუფური კონფერენცია და წრეების მიდგომა. სულ უფრო და უფრო მეტად ხდება ამ მოდელების ერთმანეთთან შერევა. ოჯახურმა ჯგუფურმა კონფერენციამ შეიძლება გამოიყენოს წრის მეთოდი და კონკრეტული შემთხვევებისთვის შეიძლება მოხდეს ახალი მეთოდების შექმნა, რომელიც მოიცავს ძველი მეთოდების ელემენტებს. ზოგიერთ შემთხვევაში, ერთ სიტუაციაში შეიძლება რამდენიმე მოდელის გამოყენება. მაგალითად, შეიძლება განაჩენის წრემდე ან მის მოსამზადებლად შედგეს დაზარალებულისა და დამნაშავის შეხვედრა.

თუმცა, თითოეულ მოდელს აქვს საერთო მნიშვნელოვანი ელემენტები. ამ მსგავსებების გამო, ხშირად ხდება მათი, როგორც აღდგენითი კონფერენციის სხვადასხვა ფორმის, ერთ ჯგუფად გაერთიანება.

თითოეული მოდელი გულისხმობს მხარეების შეხვედრას — მინიმუმ დაზარალებულისა და დამნაშავის და, შესაძლოა, ასევე, თემის სხვა წევრებისა და მართლმსაჯულების სისტემის მოხელეების. ზოგჯერ, იმ შემთხვევაში, თუ „დაწყვილებულ“ დაზარალებულსა და დამნაშავეს (კონკრეტული დამნაშავის კონკრეტული დაზარალებული) შორის შეხვედრა შეუძლებელი ან მიუღებელია, შესაძლოა მოხდეს წარმომადგენლების შეხვედრით ჩანაცვლება. ზოგიერთ შემთხვევაში პირისპირ შეხვედრისათვის მოსამზადებლად წერილები ან ვიდეოებიც გამოიყენება. თუმცა, ყველა მოდელი

გულისხმობს შეხვედრის რაიმე ფორმას და ყველა შემთხვევაში უპირატესობა ენიჭება პირისპირ შეხვედრას.

ასეთ შეხვედრებს წარმართავენ მეთოდისტები [მედიატორები], რომლებიც მონაწილე მხარეების ურთიერთობას აწონასწორებენ. არბიტრისგან განსხვავებით, კონფერენციის ან წრის მეთოდისტი წრეს საკითხის მოწესრიგებას არ ავალდებულებს [აიძულებს]. თითოეული მოდელი მონაწილეებს საშუალებას აძლევს გაეცნონ ფაქტებს, გრძნობებსა და მოგვარების გზებს. მათ უბიძგებენ თავიანთი ამბის მოყოლის, კითხვების დასმის, გრძნობების გამოხატვის და ისეთი გამოსავლის პოვნისკენ, რომელიც მისაღები იქნება ორივე მხარისთვის.

რონ კლასენი, აღდგენითი მართლმსაჯულების დიდი ხნის პრაქტიკოსი, ამას ასე აყალიბებს – ნესბიმიერი ტიპის დანაშაულის გამოსასწორებლად უნდა მოხდეს სამი რამ:

1. უნდა გაცნობიერდეს დანაშაული და სამართლის დარღვევის ფაქტი;
2. უნდა აღდგეს სამართლიანობა;
3. უნდა მოხდეს სამომავლო განზრახვების განხილვა.¹

შეხვედრა საშუალებას აძლევს დაზარალებულს, სრულად და მკაფიოდ მოყვეს დანაშაულისა და ზიანის შესახებ, ხოლო ეს ყოველივე გააცნობიეროს დამნაშავემ. შედეგები, როგორც არის ანაზღაურება და მობოდიშება, ეხმარება სამართლიანობის აღდგენას.

ხშირ შემთხვევაში, განხილული უნდა იქნეს მომავლის საკითხი: კვლავ ჩაიდენს თუ არა დამნაშავე ასეთ ქმედებას? როგორ შევძლებთ ერთ თემში ცხოვრებას? როგორ განვაგრძოთ ცხოვრება? აღდგენითი კონფერენციების ყველა მოდელი იძლევა შესაძლებლობას, მოხდეს ასეთ კითხვებზე მსჯელობა დაგეგმილი შეხვედრის მეშვეობით.

თითოეულ მოდელში დაზარალებულის მონაწილეობა უნდა იყოს სრულიად ნებაყოფლობითი. თითოეულ მოდელს აქვს წინაპირობა, რომ დამნაშავე ნაწილობრივ მაინც აცნობიერებდეს

პასუხისმგებლობას. წესით, შეხვედრები არ ტარდება, თუ დამნაშავე არ აღიარებს ბრალს ან ვერ გრძნობს პასუხისმგებლობას. უნდა ვეცადოთ, რომ დამნაშავეს მონაწილეობაც მაქსიმალურად ნებაყოფლობითი იყოს. შეხვედრა არ უნდა შედგეს იმ შემთხვევაში, თუ დამნაშავე ამის წინააღმდეგია. სინამდვილეში ხშირად ისე ხდება, რომ წნეხის ქვეშ მოქცეულ დამნაშავეს უწევს ნაკლებად ცუდი გამოსავლის არჩევა. ინტერვიუებისას დამნაშავეები ხშირად ამბობენ, რომ დაზარალებულებთან პირისპირ შეხვედრა ძალიან რთულია და შემაშინებელი. მართლაც, რომ შეგვძლებოდა, ყველანი ვეცდებოდით, თავი აგვერიდებინა ასეთი ვალდებულებებისთვის.

ახალი ზელანდიის ოჯახური ჯგუფური კონფერენციის გამოკვლევით, ქვემოთ აღწერილი მოდელები უმეტესად გამოიყენება დისკრეციულ, რეფერალურ საფუძველზე. ნაკლებად მძიმე დანაშაულებისთვის რეფერალები იმავე თემიდან ირჩევა, შესაძლოა სკოლიდან ან რელიგიური დაწესებულებიდან. ზოგჯერ რეფერალებს თავად მხარეები ირჩევენ.

რეფერალების უმეტესობის არჩევა ხდება სამართლებრივი სისტემიდან, ზუსტად განსაზღვრული რეფერალური მიზნით, რომელიც ცვალებადია საქმიდან და საზოგადოებიდან გამომდინარე. საქმეს შეიძლება რეფერობა გაუწიოს პოლიციამ, პროკურორმა, პრობაციამ, სასამართლომ ან თუნდაც ციხემ. სასამართლოს მიერ რეფერირება შესაძლებელია მხოლოდ სასამართლო გადაწყვეტილების შემდგომ, მაგრამ განაჩენის გამოტანამდე. ასეთ შემთხვევაში, მოსამართლე განაჩენის გამოტანისას ითვალისწინებს კონფერენციის შედეგებს. ზოგ შემთხვევაში ან იურისდიქციაში მოსამართლე ბრძანებს ბარალის ანაზღაურებას და თხოვს აღდგენით კონფერენციას, რომ დაადგინოს რაოდენობა. ასეთი შეთანხმება შემდეგ ხდება განაჩენის [მსჯავრის] ნაწილი და/ან პრობაციის წესი.

ამჟამად მოქმედი პროგრამები მძიმე ძალადობის შემთხვევებში დაზარალებულისა და დამნაშავეს შეხვედრას ოფიციალური სამართლებრივი სისტემის გარეთ ატარებს და იმგვარად არის შექმნილი, რომ უშუალოდ მხარეების, უფრო ხშირად კი, დაზარალებულის მიერ იყოს ინიცირებული.

მოდელს შორის განსხვავებაა — „ვინ“ და „როგორ“

თუმცა ზოგადი ფორმატი ერთნაირია, აღდგენითი მართლმსაჯულების მოდელები განსხვავდება ერთმანეთისგან მონაწილეთა რაოდენობითა და კატეგორიებით და ზოგიერთ შემთხვევაში ხელშეწყობის სტილით.

დაზარალებულისა და დამნაშავის შეხვედრები

დაზარალებულისა და დამნაშავის შეხვედრებში ძირითადად დაზარალებულები და დამნაშავეები მონაწილეობენ. გადაწყვეტილების საფუძველზე, დაზარალებულებთან და დამნაშავეებთან ცალ-ცალკე ხდება მუშაობა. შემდეგ, თუ დათანხმდნენ პროცესის გაგრძელებას, ისინი ერთმანეთს შეხვედებიან მოწყობილ შეხვედრაზე ან კონფერენციაზე. შეხვედრის დაგეგმვასა და ხელმძღვანელობას გამოცდილი მეთოდისტი კურირებს, რომელიც უზრუნველყოფს, რომ შეხვედრა წარიმართოს გაწონასწორებულად.

ხშირად, შეხვედრის შედეგად ხელს აწერენ ზარალის ანაზღაურების [რესტიტუციის] შეთანხმებას, თუმცა, ამის შანსი ნაკლებია, როდესაც ჩადენილი იყო მძიმე ძალადობა. დაზარალებულების ან დამნაშავეების ოჯახის წევრებს აქვთ მონაწილეობის უფლება, მაგრამ ისინი მიჩნეული არიან გულშემატკივრად, რომელთა როლიც მეორეხარისხოვანია. პირებს, რომლებიც გამოდიან საზოგადოების სახელით, შეუძლიათ მონაწილეობა მიიღონ როგორც მეთოდისტებმა ან პროგრამის ზედამხედველებმა, მაგრამ უმეტეს შემთხვევაში, ისინი შეხვედრაში არ მონაწილეობენ.

ოჯახის ჯგუფური კონფერენციები

ოჯახის ჯგუფური შეხვედრები ძირითადი მონაწილეების წრეს აფართოებს და ოჯახის წევრებს ან სხვა ინდივიდებს მიიჩნევს ძალიან მნიშვნელოვან მონაწილეებად. ვინაიდან ამ მოდელის მიხედვით ძირითადი აქცენტი კეთდება დამნაშავეების მხარდაჭერაზე, აიღონ პასუხისმგებლობა და შეცვალონ თავიანთი საქციელი, ოჯახის წევრებსა და საზოგადოების სხვა რელევანტურ პირებს ძალიან

მნიშვნელოვანი როლები აკისრიათ. თუმცა დაზარალებულის ოჯახი ასევე დაპატიჟებულია. ზოგიერთ შემთხვევაში, როდესაც ოჯახის ჯგუფურმა შეხვედრამ შეიძლება საქმის კანონიერ შედეგზე იმოქმედოს, შეხვედრას ესწრება სამართალდამცველი, მაგალითად პოლიციელი.

ოჯახის ჯგუფური შეხვედრებიდან ორი ძირითადი სახის შეხვედრამ მოიპოვა მნიშვნელოვანი უპირატესობა. ერთ-ერთი მოდელი, რომელმაც განსაკუთრებული ყურადღება დაიმსახურა ჩრდილოეთ ამერიკაში, თავდაპირველად ავსტრალიაში პოლიციელებმა ახალზელანდიური შეხედულებების გამოყენებით შეიმუშავეს. უმეტეს შემთხვევაში ასეთი მიდგომა იყენებს დახმარების სტანდარტულ, „გაწერილ“ მოდელს. ფასილიტატორები შეიძლება იყვნენ ძალაუფლების მქონე პირები, მაგალითად, გამოცდილი პოლიციელები. ეს მიდგომა ყურადღებას განსაკუთრებულად ამახვილებს სირცხვილის ფუნქციაზე და იყენებს შერცხვენას დადებითი კუთხით.

ოჯახის ჯგუფური შეხვედრების (FGC) ძველი მოდელი, რომლის შესახებაც მეტად ინფორმირებული ვარ, წარმოიშვა ახალ ზელანდიაში და ამჟამად ამ ქვეყანაში გამოიყენება, როგორც არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ნორმა. რადგანაც ეს მოდელი ნაკლებად ცნობილია, ყოველ შემთხვევაში ამერიკაში მაინც, ვიდრე დაზარალებული-დამნაშავეს კონფერენციების (VOC) ან წრეების მოდელები, მის შინაარსს სხვებთან შედარებით უფრო დეტალურად ავხსნი.

არასრულწლოვანთა კეთილდღეობისათვის და მართლმსაჯულების სისტემაში არსებული კრიზისის, აგრეთვე მაორის მკვიდრი მოსახლეობის მიერ თავს მოხვეული უცხოური, კოლონიური სისტემის გამოყენების კრიტიკის საპასუხოდ, 1989 წელს ახალმა ზელანდიამ გარდაქმნა არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების არსებული სისტემა. მიუხედავად იმისა, რომ ახალ ზელანდიაში სასამართლო სისტემა ისევ რჩება როგორც მართლმსაჯულების სარეზერვო საშუალება, დღეს, ყველაზე სერიოზულ დანაშაულებზეც

კი, სტანდარტული საპასუხო საშუალებაა ოჯახის ჯგუფური შეხვედრები.² შესაბამისად, ახალ ზელანდიაში ოჯახის ჯგუფური შეხვედრები შეგვიძლია მივიჩნიოთ, როგორც მართლმსაჯულების სისტემა, ასევე შეხვედრის ჩვეულება.

კონფერენციებს აწვობს და უძღვება ანაზღაურებადი სამსახურის სოციალური მომსახურების პერსონალი — არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოორდინატორები. მათ მოვალეობაში შედის, დაეხმარონ ოჯახებს იმის გადაწყვეტაში, ვინ უნდა დაესწროს შეხვედრას და დაგეგმონ მათთვის მისაღები პროცესი. ამ პროცესის ერთ-ერთი მიზანია, იცოს კულტურულად მისაღები და შეხვედრის ფორმა მორგებული იცოს დაზარალებულებისა და პროცესში ჩართული ოჯახების საჭიროებებსა და ტრადიციებს.

ეს არ არის დახმარების წინასწარ განსაზღვრული მოდელი. მიუხედავად იმისა, რომ არსებობს ძირითადი მსგავსებები, ყველა შეხვედრა მორგებულია კონკრეტულ შემთხვევას და მასში მონაწილე მხარეებს. ერთ-ერთი კომპონენტი, რომელიც საერთოა თითქმის ყველა შეხვედრისთვის, არის დახურული ოჯახური შეკრება უშუალოდ შეხვედრის დროს. ასეთ შემთხვევაში დამნაშავე და მისი ოჯახი განმარტოვდება ცალკე ოთახში, სადაც განიხილავენ მომხდარს და მოიფიქრებენ დაზარალებულისთვის და დანარჩენი მონაწილე პირებისთვის ხელახლა შემოერთების მიმართვის ფორმას.

VOC-ის მედიატორის მსგავსად, ოჯახის ჯგუფური შეხვედრების კოორდინატორი უნდა იცოს მიუკერძოებელი და გაითვალისწინოს ორივე მხარის ინტერესები. თუმცა, ის ვალდებულია, უზრუნველყოს გეგმის შემუშავება, რომელიც ითვალისწინებს როგორც მიზეზებს, ასევე გამოსწორების გზებს, ადეკვატურად აკისრებს პასუხისმგებლობას დამნაშავეს და რეალურია.

მიუხედავად იმისა, რომ საზოგადოება პროცესში უშუალოდ არ არის ჩართული, ასეთი სახის შეხვედრები მეტად იძლევა გარე პირების ჩართვის საშუალებას, ვიდრე VOC. დამნაშავეს ოჯახის წევრები არიან სავალდებულო მონაწილეები და თამაშობენ ძალიან

მნიშვნელოვან როლს — ეს მართლაც ოჯახის გაძლიერების მოდელია. დაზარალებულებს შეუძლიათ ოჯახის წევრების ან ადვოკატების წამოყვანა. დასწრების უფლება აქვს სპეციალურ რწმუნებულს ან არასრულწლოვანთა ადვოკატს, ასევე, მასზე მზრუნველ სხვა პირს. ამასთან ერთად, რადგანაც პოლიციელები ახალ ზელანდიაში პროკურორის როლს ასრულებენ, მათი დასწრება სავალდებულოა.

ოჯახის ჯგუფური შეხვედრები ახალი ზელანდიის მოდელით არ არის გათვლილი, უბრალოდ, ფაქტებისა და განცდის გამოსახატავად და ზარალისა და ზიანის ანაზღაურების შესახებ შეთანხმების მისაღწევად. რადგანაც ეს მეთოდი ჩვეულებრივი სასამართლოს შემცვლელია, ოჯახის ჯგუფური შეხვედრების მეთოდის ფარგლებში უნდა მოხდეს დამნაშავესთვის მთლიანი გეგმის შემუშავება, რომელიც, გარდა ზარალის ანაზღაურებისა, მოიცავს ასევე პრევენციისა და ზოგჯერ სასჯელის ელემენტებს. ასეთ შეხვედრებზე შესაძლებელია ბრალზე მოლაპარაკებაც. საინტერესოა, რომ გეგმა შეხვედრაში მონაწილე ყველა პირის შეთანხმებით უნდა იქნეს შედგენილი. დაზარალებულს, დამნაშავეს ან პოლიციელს შეუძლია დაბლოკოს გამოსავალი იმ შემთხვევაში, თუ რომელიმე უკმაყოფილოა.

ოჯახის ჯგუფური შეხვედრები შემდეგ აფართოებს მონაწილეთა წრეს, რომ ჩართონ ოჯახის წევრები ან სხვა მნიშვნელოვანი ადამიანები და, შესაძლოა, სამართალდამცველებიც. ახალი ზელანდიის მოდელის მიხედვით, შეხვედრაზე შესაძლოა მოხდეს ოჯახის დამოუკიდებელი თათბირი და მასში ფასილიტატორის როლი მეტად გაფართოებული და მნიშვნელოვანი იყოს VOC-ის ფასილიტატორის უფრო „ნეიტრალურ“ როლთან შედარებით. ოჯახის ჯგუფურ შეხვედრებს ზოგჯერ საზოგადოების ან ანგარიშვალდებულების შეხვედრებს უწოდებენ. მთელ რიგ ქვეყნებში ხდება მათი ექსპერიმენტული გამოყენება და ადაპტირება.

წრეები

წრის მიდგომა თავდაპირველად წარმოიშვა კანადის მკვიდრი ერების თემებში. მოსამართლე ბარი სტიუარტმა (Barry Stuart), რომლის სასამართლო განაჩენში პირველად მოხდა წრის მეთოდის აღიარება, ამ მეთოდის აღსაწერად აირჩია ტერმინი — სამშვიდობო წრეები. დღეს წრეების მეთოდი მრავალი მიზნით გამოიყენება. გარდა იმისა, რომ გამოიყენება განაჩენის წრეები, რომლებიც განკუთვნილია, რომ განსაზღვროს სასჯელი სისხლის სამართლის საქმეში, ასევე არსებობს „სამკურნალო წრეები“ (რომელიც ხანდახან გამოიყენება განაჩენის წრეებისთვის მოსამზადებლად), წრეები, რომელიც კონკრეტულად სამუშაო ადგილებში მომხდარი კონფლიქტებისთვის არის განკუთვნილი, არსებობს საზოგადოების დიალოგისთვის განკუთვნილი წრეებიც კი.

წრის მიმდინარეობისას მონაწილეები წრეზე განლაგდებიან და ჩამოატარებენ „სალაპარაკო მოწყობილობას“, რომ უზრუნველყონ სათითაოდ ყველას საუბარი, რიგის შესაბამისად.

როგორც წრის მეთოდის პროცესის ნაწილი, შესაძლოა საუბარი ფასეულობების ან თუნდაც ფილოსოფიის შესახებ. ხაზი გაესმება ისეთ ფასეულობებს, რომლებიც განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებენ ერთმანეთისადმი პატივისცემას, თითოეული მონაწილის მნიშვნელოვნებას, ღირსებას, გულწრფელობას და ა.შ.

ერთი ან ორი „წრის წევრი“ ინიშნება, როგორც წრის ფასილიტატორი. მკვიდრ თემებში მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ ხანდაზმულები, ისინი ინიშნებიან წრის ხელმძღვანელებად ან მრჩეველებად.

წრეები შეგნებულად აფართოებენ მონაწილეთა წრეს, რისთვისაც ჩართავენ დაზარალებულებს, დამნაშავეებს, ოჯახის წევრებს და ზოგჯერ სამართალდამცველებსაც, მაგრამ, ასევე სავალდებულოა საზოგადოების წევრების მონაწილეობა. ზოგჯერ ხდება თემის წევრების მოწვევა, რადგანაც მათ კონკრეტული კავშირი ან ინტერესი აქვთ დანაშაულის ან დაზარალებულის და/

ან დამნაშავისადმი, ზოგჯერ კი, ისინი უბრალოდ საზოგადოების მოხალისეთა წრის წევრები არიან.

წრეებზე გამართული დისკუსიები ბევრად უფრო ფართოა თავისი შინაარსით, ვიდრე აღდგენითი მართლმსაჯულების სხვა მოდელებში, რაც განპირობებულია თემის წევრების მონაწილეობით. მონაწილეებს შეუძლიათ განიხილონ საზოგადოებაში არსებული სიტუაციები, რომლის შედეგადაც მატულობს დამნაშავეთა რიცხვი, დაზარალებულისა და დამნაშავის მხარდაჭერის საჭიროებები, საზოგადოების მოვალეობები, საზოგადოებაში მიღებული ნორმები და საზოგადოებასთან დაკავშირებული სხვა საკითხები.

მიუხედავად იმისა, რომ წრეები თავდაპირველად წარმოიშვა მცირე, ერთგვაროვან თემებში, ამჟამად გამოიყენება სხვადასხვა სახის სისხლის სამართლის დანაშაულებისთვის და სხვადასხვა სახის თემებში, მათ შორის, დიდ დასახლებულ პუნქტებში.

აქ ჩვენ ვერ შევძლებთ განვიხილოთ და ერთმანეთს შევადაროთ აღდგენითი სამართლის თითოეული მოდელი. მნიშვნელოვანი აქ ის არის, რომ ყველა ზემოაღნიშნული შეხვედრის ფორმებია. მათი დიფერენცირება შესაძლებელია უშუალოდ მონაწილე პირთა რაოდენობით და კატეგორიებით და ასევე ფასილიტაციის განსხვავებული სტილით. ისევ გავიმეორებ, რომ მუდმივად ხდება ამ მეთოდების ერთმანეთთან შერევა და განსხვავებებიც მათ შორის ნაკლებად არსებითი გახდა.

ასევე, მნიშვნელოვანია, აღინიშნოს, რომ პირისპირ შეხვედრა არ არის სავალდებულო ყველა აღდგენითი მიდგომისთვის და შეხვედრა არ წარმოადგენს ყველა საჭიროების დაკმაყოფილების გზას. მიუხედავად იმისა, რომ დაზარალებულებს აქვთ გარკვეული საჭიროებები, რომლებიც დამნაშავესთან ერთად უნდა დაკმაყოფილდეს, ასევე აქვთ საჭიროებები, რომელთა მოგვარება დამოუკიდებლად ხდება. ანალოგიურად, დამნაშავეებს აქვთ საჭიროებები და ვალდებულებები, რომლებიც არ ეხება დაზარალებულს. აქედან გამომდინარე, შემდეგ ტიპოლოგში შედის როგორც შეხვედრის პროგრამები, ასევე პროგრამები შეხვედრის გარეშე.

სხვადასხვა მოდელი სხვადასხვა მიზანს ემსახურება

იმისათვის, რომ დავინახოთ განსხვავება სხვადასხვა მიდგომას შორის, კიდევ ერთი გზაა, რომ გამოვიკვლიოთ მათი მიზნები, რომლებიც შეიძლება სამ კატეგორიად დავყოთ.

ალტერნატიული ანუ შემოვლითი პროგრამები

ეს პროგრამები, როგორც წესი, მიზნად ისახავს, რომ ნაწილობრივ შეუცვალოს მიმართულება სისხლის სამართლის საქმის მსვლელობას ან განაჩენს, ან უზრუნველყოს მისი ალტერნატიული ვარიანტი. ბრალდებამ შეიძლება აირჩიოს ისეთი გზა, რომლითაც გააჭიანურებს სასამართლო პროცესს და საბოლოოდ მივა ბრალდების მოხსნამდე, თუ ამ დროში მოხდა მხარეებისთვის დამაკმაყოფილებელი შეთანხმების მიღწევა. მოსამართლემ შეიძლება გადაწყვეტილების ისეთი დეტალები, როგორიცაა ზარალის ანაზღაურება, მიანდოს აღდგენით კონფერენციას. ზოგიერთი პროცესის მსვლელობისას, ბრალმდებელი და მოსამართლე შეიძლება შეუერთდეს წრეს, რომელიც დაგეგმილია ისე, რომ გამოიტანოს დაზარალებულის, დამნაშავისა და საზოგადოების საჭიროებებზე მორგებული განაჩენი. ბოტავიაში, ნიუ-იორკის შტატში, ხანგრძლივად მოქმედი აღდგენითი მართლმსაჯულების პროგრამა პირველ რიგში მუშაობს მძიმე დანაშაულის შედეგად დაზარალებულებთან, შემდეგ დამნაშავეებთან, რომ შეიმუშაოს აღიარების განაცხადის, განაჩენისა და ზოგჯერ გირაოს შეთანხმების ალტერნატიული ვარიანტი. ახალ ზელანდიაში კი, რა თქმა უნდა, კონფერენციები არის ძირითადი, ხოლო სასამართლო – ალტერნატივა.

განკურნება ანუ თერაპიული პროგრამები

აღდგენითი პროგრამები, როგორიცაა კონფერენციები, უფრო და უფრო მეტად ხდება მორგებული დანაშაულის მძიმე ფორმებზე – სისასტიკით გამორჩეულ თავდასხმებზე, მათ შორის გაუპატიურებასა და მკვლელობაზე. ხშირად, ამგვარ სიტუაციებში დამნაშავე უკვე პატიმარია. ასეთ შემთხვევებში, შეხვედრაზე აგებულ

პროგრამებში ჩართულობა არ გულისხმობს განაჩენზე ზეგავლენას. სინამდვილეში, როგორც წესი, დამნაშავეები ცალსახად თანახმა არიან, რომ არ გამოიყენონ პროცესში სხვების მონაწილეობა, როგორც ვადის შემსუბუქების ან შეწყალების მოთხოვნის საშუალება. სათანადო მომზადებითა და დაგეგმვით ასეთი შეხვედრები იყო და იქნება მნიშვნელოვანი და პოზიტიური გამოცდილება როგორც დაზარალებულის, ასევე დამნაშავეებისთვის, მიუხედავად იმისა, ვის მიერ არის ინიცირებული.

ამ სახის ყველა პროგრამა არ გულისხმობს პირისპირ შეხვედრას დაზარალებული-დამნაშავეს „წყვილს“ შორის, არამედ, ზოგიერთი პროგრამა მოქმედებს, როგორც დამნაშავეს რეაბილიტაციის [აღდგენის] საშუალება, რომელიც ორიენტირებულია დაზარალებულზე. როგორც განკურნების პროცესის ნაწილი, დამნაშავეებს ეხმარებიან, რომ გაიაზრონ ჩადენილი დანაშაული და აიღონ მასზე პასუხისმგებლობა. ამ პროცესის ნაწილი შეიძლება იყოს დაზარალებულთა ზეგავლენის ჯგუფები, სადაც დაზარალებულთა ჯგუფებს ეძლევათ საშუალება, მოუყვեն დამნაშავეებს მათ მიერ განცდილის შესახებ. სხვა პროგრამები გვთავაზობს მრავალჯერად სესიებს, ციხის სემინარებს, რომლებზეც სხვადასხვა საკითხებისა და პრობლემების განსახილველად თავს უყრის დაზარალებულებს, დამნაშავეებსა და ზოგჯერ საზოგადოების წევრებსაც, რომ ერთად მოძებნონ ყველასთვის სასარგებლო გამოსავალი.

გარდამავალი პროგრამები

აღდგენითი პროგრამების შედარებით ახალი მოქმედების სფეროა დამნაშავეს ტრანზიცია [გარდამავალი პერიოდი] სასჯელის ვადის დასრულების და ციხიდან გამოსვლის შემდგომ. სარეაბილიტაციო სახლებსა და ციხეებში შექმნილია დაზარალებულთა ზიანსა და დამნაშავეთა პასუხისმგებლობებთან დაკავშირებული პროგრამები, რომ დაეხმარონ დაზარალებულსაც და დამნაშავესაც, როცა ეს უკანასკნელი უბრუნდება საზოგადოებას.

ერთ-ერთი ყველაზე საინტერესო მოდელია მხარდაჭერისა

და პასუხისმგებლობის წრეები (CSA), რომელიც ჩამოყალიბდა კანადაში, ციხიდან დაბრუნებულ სექსუალურ მოძალადებთან სამუშაოდ. ამერიკისა და კანადის უმეტეს ნაწილში სასჯელმოხდელი სექსუალური მოძალადეები ციხიდან გამოსვლის შემდეგ უბრუნდებიან საზოგადოებას, ისე, რომ არ არსებობს მათ მიმართ არანაირი მხარდაჭერა, არსებობს მხოლოდ ძლიერი შიში თემისა და დაზარალებულების მხრიდან. ეს დამნაშავეები (იმედი ვიქონიოთ, რომ მხოლოდ ექს-დამნაშავეები), ხშირად იდევნებიან იმ საზოგადოებებიდან, რომლებიც მათ კარგად იცნობენ, ასე, რომ ისინი იცვლიან საცხოვრებელ ადგილს. აქედან გამომდინარე, დანაშაულის რეციდივის ალბათობა შეიძლება მაღალი იყოს.

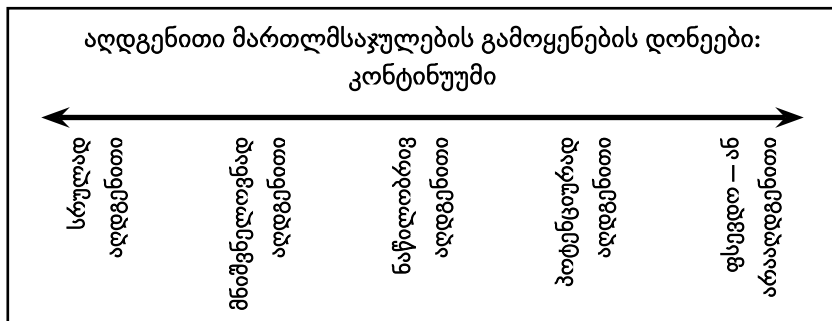
მხარდაჭერისა და პასუხისმგებლობის წრეები თავს უყრიან სასჯელმოხდელ დამნაშავეებს, თემის წევრებს, მსგავსი დანაშაულის შედეგად დაზარალებულებსაც კი, არა მარტო მათი დახმარების მიზნით, არამედ იმისთვის, რომ დააკისრონ მათ პასუხისმგებლობა. საწყის ეტაპზე ურთიერთობა ინტენსიურია, ყოველდღიური აღრიცხვითა და მკაცრი ინსტრუქციებით, თუ რისი გაცემების ან სად წასვლის უფლება ეძლევათ. წრეები, რომლის მუშაობას ყოფილი მოძალადეების პასუხისმგებლობების აღებაზე თან ახლავს სათანადო მხარდაჭერა და დახმარება, საკმაო წარმატებას აღწევს საზოგადოებაში მათ რეინტეგრაციაში და მის მიმართ საზოგადოების შიშის გაქარწყლებაში.

აღდგენითი კონტინუმი

შეგვიძლია ჩავთვალოთ, რომ ზემოთ ჩამოთვლილი შეხვედრების მოდელთა უმეტესობა სრულიად აკმაყოფილებს ჩემ მიერ აღწერილი აღდგენითი პროგრამების ყველა კრიტერიუმს და შეესაბამება მათ მიზნებს. მაგრამ რა შეიძლება ითქვას სხვა პროგრამებზე, რომლებიც თავს აღდგენითად წარმოაჩენენ? არსებობს თუ არა სხვა შესაძლებლობები აღდგენითი მიდგომის ფარგლებში?

მნიშვნელოვანია, რომ აღდგენითი მართლმსაჯულების მოდელები წარმოვიდგინოთ, როგორც უწყვეტად დაკავშირებული ერთო-

ბლიობა, კონტინუუმი — სრულად აღდგენითიდან, არააღდგენითამდე, მათ შორის მოთავსებული რამდენიმე შუალედური კატეგორიით.³

ექვსი საკვანძო კითხვა დაგვეხმარება, გავაანალიზოთ აღდგენითი მართლმსაჯულების მოქმედების ეფექტურობა და მოქმედების ფარგლები კონკრეტული სიტუაციებისთვის:

1. განიხილავს თუ არა მოდელი ზიანს, საჭიროებებსა და მიზეზებს?
2. არის თუ არა ის სათანადოდ ორიენტირებული დაზარალებულზე?
3. ხელს უწყობს თუ არა დამნაშავეს პასუხისმგებლობის აღებაში?
4. ჩართულია თუ არა ყველა დაინტერესებული მხარე?
5. არის თუ არა დიალოგისა და ურთიერთთანამშრომლობის საფუძველზე გადაწყვეტილების მიღების საშუალება?
6. პატივს სცემს თუ არა მოდელი ყველა მხარის ინტერესებს?

მაშინ, როცა კონფერენციები ან შეხვედრის პროგრამები შეიძლება სრულად აღდგენითი იყოს, არის სიტუაციები, რომლებსაც ეს მოდელები მთლიანად, ან ნაწილობრივადაც კი არ მიესადაგება. რა ითქმის სიტუაციებზე, როდესაც დამნაშავე არ არის დაჭერილი, ან არ არის თანახმა, აიღოს პასუხისმგებლობა?

აღდგენით სისტემას შეუძლია საქმიანობა დაიწყოს დანაშაულის ჩადენისთანავე, რომ დაუყოვნებლივ გაერკვეს დაზარალებულის საჭიროებებში და ჩართოს ის პროცესში, მიუხედავად იმისა, და-

ჯერილია თუ არა დამნაშავე. ასე რომ, მართალია, არ შეიძლება დაზარალებულის მხარდაჭერა განიხილებოდეს სრულად აღდგენითად, მაგრამ ის აღდგენითი სისტემის მნიშვნელოვანი კომპონენტია და უნდა განიხილებოდეს, თუნდაც, როგორც ნაწილობრივ აღდგენითი.

დაზარალებულთან სამუშაოდ შექმნილი პანელები საშუალებას აძლევს დაზარალებულს, ისაუბროს იმაზე, რაც თავს გადახდათ, აგრეთვე, ეხმარება დამნაშავეებს ჩადენილი დანაშაულის გააზრებაში ისე, რომ არ არის სავალდებულო კონკრეტული შემთხვევის დაზარალებულისა და დამნაშავის წყვილის შეპირისპირება. ეს არის აღდგენითი მიდგომის მნიშვნელოვანი მხარე და შესაძლებელია, ჩავთვალოთ ნაწილობრივ ან მეტწილად აღდგენითად.

რა ხდება, როცა დამნაშავე თანახმაა, გაიაზროს ჩადენილი დანაშაული და აიღოს პასუხისმგებლობა, მაგრამ დაზარალებული მიუწვდომელია ან არა აქვს ამის სურვილი. მართალია, ასეთი სიტუაციებისთვის შემუშავებულია რამდენიმე პროგრამა (მაგალითად, როგორცაა დაზარალებულებისგან გამოცდილების გაზიარებისა და ანაზღაურების სიმბოლური აქტის შეთავაზება), მაგრამ ამ მიმართულებით მეტის გაკეთებაა საჭირო. მართალია, ეს პროგრამები არ არის სრულად აღდგენითი, მათი როლი მნიშვნელოვანი და შეუცვლელია მთლიანად მართლმსაჯულების სისტემისთვის.

ითვლება თუ არა აღდგენითი მართლმსაჯულების განხორციელებად დამნაშავის გამოსასწორებლად და სარეაბილიტაციოდ შექმნილი პროგრამები? დამნაშავის გამოსწორება, დამნაშავის რეინტეგრაციასთან ერთად, შეიძლება განვიხილოთ, როგორც პრევენციული ზომა და აქვს გარკვეული მსგავსება აღდგენით მართლმსაჯულებასთან. თუმცა, გამოსწორებისა და რეაბილიტაციის დამკვიდრებული პრაქტიკა, მიუხედავად ძალისხმევისა, არ იძლევა მკაფიოდ გამოხატულ აღდგენით შედეგს. თუმცა, ამ პროგრამებს შეუძლია შეასრულოს აღდგენითი ფუნქცია, და ზოგი ასრულებს კიდევაც, ვინაიდან ეხმარება დამნაშავეებს დანაშაულით გამო-

წვეული ზიანის გააზრებაში და პასუხისმგებლობის აღებაში, აგრეთვე, რამდენადაც შესაძლებელია, ყურადღებას უთმობს და-ზარალებულის საჭიროებებს.

შედგის მიხედვით დამნაშავე შეიძლება ჩაითვალოს „პოტენციურად“ ან „მეტწილად“ გამოსწორებულად.

ამის მსგავსად, დამნაშავის ადვოკატირება, პატიმართა დაბრუნების პროგრამები ან ციხეში რელიგიური სწავლებები თავისთავად აღდგენითი არ არიან. თუმცა, მათ შეუძლიათ მნიშვნელოვანი როლის შესრულება აღდგენით სისტემაში, განსაკუთრებით, თუ ისინი მოდიფიცირებულია ისე, რომ მოიცვან აღდგენითი მართლმსაჯულების არსი.

ჩემი შეხედულებით, საზოგადოებრივი საქმიანობა „პოტენციური აღდგენითი“ კატეგორიაა. საუკეთესო შემთხვევაში, საზოგადოებრივი საქმიანობის ამჟამად დანერგილი ფორმა დასჯის ალტერნატიული სახეა და არა აღდგენითი მართლმსაჯულების. თუმცა, ახალ გელანდიაში, ხშირად, საზოგადოებრივი შრომა ოჯახური ჯგუფური კონფერენციის მიერ დაკისრებული პასუხისმგებლობის ნაწილია. ჯგუფის ყველა წევრი მონაწილეობს დაგეგმვაში და რამდენადაც შესაძლებელია, შესასრულებელი სამუშაო დაკავშირებულია ჩადენილ დანაშაულთან. იმავე გეგმაშია გათვალისწინებული, როგორ დაეხმარება და ადევნებს თვალყურს შეთანხმების შესრულებას საზოგადოება და ოჯახი. ასეთ შემთხვევაში, ის შეიძლება ჩაითვალოს, როგორც ანაზღაურება ან კონტრიბუცია საზოგადოების სასარგებლოდ.

ამას გარდა, არსებობს „ფსევდო“ ანუ „არააღდგენითი“ კატეგორია. ტერმინი „აღდგენითი“ იმდენად პოპულარული გახდა, რომ მას მრავალ ისეთ ქმედებასა და ძალისხმევას მიაწერენ, რომლებიც სინამდვილეში არ არის აღდგენითი. ზოგიერთი ასეთი ქმედების გამოყენება მაინც შესაძლებელია, ზოგისა კი სრულიად დაუშვებელი, მაგალითად, როგორიცაა სიკვდილით დასჯა, რომელიც იწვევს დამატებით და გამოსწორებელ ზიანს.

4.

ყველა თუ რომელიმე?

ნემს ადრინდელ ნაწერებში ხშირად მკვეთრ საზღვარს ვავლებდი სისხლის სამართლის სისტემის სადამსჯელო სტილსა და მართლმსაჯულებისადმი უფრო აღდგენით მიდგომას შორის. მაგრამ თანდათან დავრწმუნდი, რომ ასეთი პოლარიზაცია შეიძლება რამდენადმე დამაბნეველი იყოს. მართალია, სქემები, რომლებიც ხაზს უსვამენ ამ ორი მიდგომის განმასახვავებელ ნიშნებს, წარმოაჩენენ ამ ორი მიდგომისთვის დამახასიათებელ ზოგიერთ მნიშვნელოვან ელემენტს, მაგრამ, ამავე დროს, გვერდს უვლიან მნიშვნელოვან მსგავსებებსა და თანამშრომლობის სფეროებს.

სადამსჯელო თუ აღდგენითი მართლმსაჯულება?

მაგალითებით რომ ვისაუბროთ, სამართლის ფილოსოფოსი კონრად ბრანკი ამტკიცებდა, რომ თეორიულ და ფილოსოფიურ დონეზე დასჯა და აღდგენა არ არის სრულიად ერთმანეთის საპირისპირო, როგორც ამას ხშირად ჩვენ ვგულისხმობთ.¹ სინამდვილეში, მათ მრავალი საერთო აქვთ. ორივეს, დასჯისა და აღდგენის თეორიის უპირველესი მიზანია დაიცვას და დაეხმაროს გაზიარებისა და უსამართლობის გამოსწორების მეშვეობით. განსხვავება მათ შორის ისაა, რომ ისინი გაწონასწორების მისაღწევად სხვადასხვა გზას მიიჩნევენ ეფექტურად.

როგორც სადამსჯელო, ასევე აღდგენითი მართლმსაჯულების თეორია ძირითადი მორალური ინტუიციის საფუძველზე აღიარებს, რომ დანაშაულის შედეგად ირღვევა ბალანსი. აქედან გამომდინარე, დაზარალებული რაღაცას იმსახურებს და დამნაშავე ხდება ვალდებული. ორივე მიდგომა ამტკიცებს, რომ უნდა არსებობდეს პროპორციული კავშირი ქმედებასა და ვალდებულებას შორის. თუმცა

ისინი განსხვავდებიან საშუალებებით, რომლითაც განხორციელდება ვალდებულები და აღდგება ბალანსი.

დასჯის თეორიას სჯერა, რომ სასჯელი ტკივილის საზღაურია, მაგრამ პრაქტიკა გვიჩვენებს, რომ შედეგი ხშირად საპირისპიროა როგორც დაზარალებულის, ასევე დამნაშავესთვის. მეორე მხრივ, აღდგენითი მართლმსაჯულების თეორია ამტკიცებს, რომ ჭეშმარიტი საზღაურია დაზარალებულის ზიანისა და საჭიროებების გაცნობიერება, აქტიური ძალისხმევა, რომ დამნაშავემ აიღოს პასუხისმგებლობა ჩადენილზე, მდგომარეობის გამოსწორება და ყურადღების გამახვილება დანაშაულის გამომწვევ მიზეზებზე. შუარისძიების მოთხოვნილების მიმართ ამგვარი პოზიტიური მიდგომით აღდგენით მართლმსაჯულებას აქვს პოტენციალი, დაარწმუნოს როგორც დაზარალებული, ისე დამნაშავე და დაეხმაროს მათ, გარდაქმნან თავიანთი ცხოვრება.

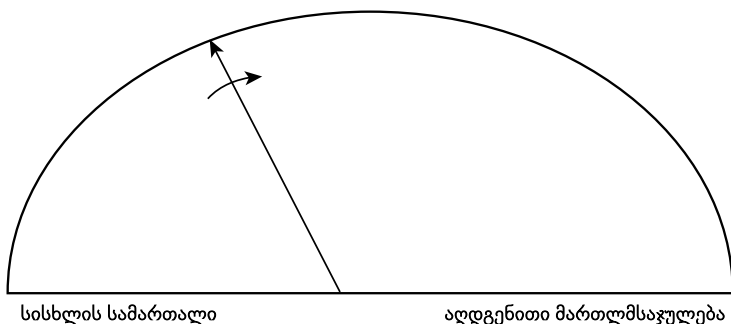
სისხლის სამართალი თუ აღდგენითი მართლმსაჯულება?

საკამათოა, რამდენად შესაძლებელია, განხორციელდეს აღდგენითი მართლმსაჯულების მომხრეების ოცნება და ის სრულად აღდგენითი გახდეს, ყოველ შემთხვევაში, ახლო მომავალში. ალბათ უფრო რეალურია, რომ აღდგენითი მართლმსაჯულება ნორმად იქცეს, ხოლო სისხლის სამართალი, გარკვეული ფორმით, ამყარებდეს მას ან იყოს მისი ალტერნატივა. ალბათ მოვა დრო, როცა მართლმსაჯულებისადმი ყველა მიდგომა აღდგენით პრინციპებზე იქნება ორიენტირებული.

საზოგადოებას უნდა ჰქონდეს სისტემა „სამართლის“ გასარკვევად ისეთი შემთხვევებისთვის, როდესაც ადამიანები უარს ამბობენ პასუხისმგებლობაზე. ზოგიერთი დანაშაული მეტად რთული შესაფასებელია უშუალოდ დაინტერესებული მხარეებისთვის. ასეთ შემთხვევაში აუცილებელია პროცესი, რომელიც სცდება მხარეების საჭიროებებსა და ვალდებულებებს და ყურადღებას უთმობს და ითვალისწინებს საზოგადოებრივს. ჩვენ არ უნდა შეველიოთ იმას,

რასაც უზრუნველყოფს ქმედითი სამართლებრივი სისტემა: კანონის უზენაესობა, კანონიერება, ადამიანის უფლებების პატივისცემა, კანონის თანმიმდევრულობა.

რეალურ ცხოვრებაში მართლმსაჯულება შეიძლება განვიხილოთ როგორც კონტინუუმი, რომლის ერთ ბოლოში არის დასავლეთის სამართლებრივი ანუ სისხლის სამართლის სისტემის მოდელი. მისი ძლიერი მხარე, როგორიცაა ადამიანის უფლებების მხარდაჭერა, არსებითია. და მაინც, მას აქვს ზოგი მკაფიოდ გამოხატული სისუსტე. მეორე ბოლოში არის აღდგენითი ალტერნატივა. მასაც აქვს მნიშვნელოვანი ძლიერი მახასიათებლები. მასაც აქვს ლიმიტები, ყოველ შემთხვევაში, როგორც ამჟამად დანერგილია და გამოიყენება.

რეალური მიზანი შესაძლოა ისაა, რომ თანდათან გადავი-ნაცვლოთ აღდგენითი პროცესისკენ. ზოგ შემთხვევაში ან სიტუაცია-ში, შეიძლება შორს წასვლა ვერ მოვახერხოთ, სხვაში კი, შეიძლება ნამდვილად აღდგენით პროცესებსა და შედეგებს მივაღწიოთ. მათ შორის კი არის შემთხვევები და სიტუაციები, რომლებშიც ორი-ვე სისტემა უნდა იყოს გამოყენებული და მართლმსაჯულება აღდგენითია მხოლოდ ნაწილობრივ.

ამასობაში, ჩვენ შეგვიძლია ვიოცნებოთ, რომ დადგება დრო, როცა ეს კონკრეტული კონტინუუმი აღარ იქნება რელევანტური, რადგან ის გაერთიანდება ერთ წერტილში – აღდგენითი მართლმსა-ჯულების საფუძვლებზე.

აღდგენითი მართლმსაჯულება მდინარეა

რამდენიმე წლის წინ, როდესაც პენსილვანიაში ვცხოვრობდი, მე და ჩემი მეუღლე მდინარე სასქუეჰანას სათავის საძებნელად წავედით. ეს მდინარე მთელ შტატში მოედინება. ორიდან ერთ—ერთ მის განშტოებას იქამდე ავყევით, სანამ ფერმერის ფარდულს არ მივაღექით და გორაკიდან გამოშვერილი ჟანგიანი მილი არ ვიპოვეთ. მილიდან მოწანწკარე წყაროს წყალი საქონლისთვის წლის დასაღვად დადგმულ ავზს ავსებდა. ავზიდან გადმოსული წყალი ნაკადულს წარმოქმნიდა, რომელიც საბოლოოდ ვეებერთელა, მძლავრ მდინარედ გადაიქცეოდა.

რა თქმა უნდა, საკამათოა, რომ ამ მდინარის სათავე სწორედ ეს კონკრეტული ნაკადულია. მახლობელ არემარეზე მრავალი სხვა პატარა ნაკადულია, რომელსაც ეს პატივი შეგვიძლია მივაწეროთ. და, რაღა თქმა უნდა, ეს ნაკადული მდინარედ ვერასდროს გადაიქცეოდა, რომ არა ასობით სხვა ნაკადული, რომელიც მას გზადაგზა ემატება. მიუხედავად ამისა, ეს მდინარე და ნაკადული აღდგენითი მართლმსაჯულების მოძრაობის ჩემეული მეტაფორაა.

თანამედროვე სახით აღდგენითი მართლმსაჯულება 1980-იან წლებში მცირერიცხოვანი ჯგუფის მცდელობა, რომელთაც სხვაგვარი მართლმსაჯულება სურდათ, პატარა ნაკადულივით დაიწყო. ამ ნაკადულის სათავეში იყო პრაქტიკა და არა განზოგადებული თეორია. თეორია და კონცეფცია მოვიდა შემდგომ. მართალია, აღდგენითი მართლმსაჯულების ნაკადულის უშუალო წყარო დიდი ხნის არაა, მაგრამ ორივე, თეორიაცა და პრაქტიკაც, ეყრდნობა ტრადიციებს, რომლებიც სათავეს იღებს ადამიანის შორეული ისტორიიდან და ვრცელდება მსოფლიოს საზოგადოების მასშტაბით.

გარკვეული დროის განმავლობაში, თანამედროვე სამართლებრივი სისტემები აღდგენითი მართლმსაჯულების ნაკადულს აიძულებდნენ მიწის ქვეშ ედინა. მაგრამ უკვე საუკუნის მეოთხედი, რაც ნაკადულმა ზედაპირზე ამოაღწია და აპირებს, რომ ფართო მდინარედ გადაიქცეს. აღდგენით მართლმსაჯულებას დღეს კრიმინალური პრობლემებით დაინტერესებული მრავალი ქვეყნის

მთავრობა და საზოგადოება აღიარებს. მსოფლიოს სხვადასხვა კუთხის ათასობით ადამიანი მათებს ამ მდინარეს საკუთარ გამოცდილებასა და ცოდნას. ამ მდინარის არსებობას, სხვათა მსგავსად, განაპირობებს ის მრავალრიცხოვანი შენაკადი მთელი მსოფლიოდან, რომელიც მას გზადაგზა ერთვის და ასაზრდოებს.

ზოგიერთი მკვებავი ნაკადული პრაქტიკული პროგრამებია, როგორც დანერგილია მსოფლიოს მრავალ ქვეყანაში. მდინარე აგრეთვე საზრდოობს მრავალფეროვანი ადგილობრივი ტრადიციითა და მათი ახლებური ადაპტაციებით, როგორცაა, მაგალითად: ახალი ზელანდიის მაორის ტრადიციული ოჯახური ჯგუფური კონფერენციები; კანადის ჩრდილოეთის აბორიგენული თემების განაჩენის წრეები; ნავაჰოს სამშვიდობო სასამართლოები (სესიები); აფრიკული ტრადიციული სამართალი; ან ავღანელთა უზენაესი წარმომადგენლობითი კრება — ჯირგა. მედიაციისა და კონფლიქტის მოგვარების სფერო ისევე, როგორც დაზარალებულთა უფლებებისა და ციხეების ალტერნატივების მოძრაობები, ბოლო რამდენიმე ათწლეულია, ამ მდინარიდან საზრდოობს. ამ მდინარეს უერთდება მრავალი რელიგიური ტრადიციაც.

მაშინ, როცა ცდები, პრაქტიკა და ტრადიციები მრავალი საზოგადოებიდან და კულტურიდან არის საინტერესო და ყურადსაღები, არ შეიძლება და არც უნდა მოხდეს მათი პირდაპირ გადმოღება და დანერგვა თემებსა და საზოგადოებებში. არამედ, ისინი უნდა განვიხილოთ როგორც ნიმუშები, თუ როგორ იპოვეს სხვა თემებმა და საზოგადოებებმა მათთვის შესაფერისი გზები, რომ განახორციელონ მართლმსაჯულება, როგორც პასუხი დანაშაულზე. ამ მიდგომებმა შეიძლება მოგვცეს შთაგონება და ბიძგი, რომ დავიწყოთ. მიუხედავად იმისა, რომ ამ ნიმუშებმა და ტრადიციებმა შეიძლება ვერ უზრუნველყოს პროგრამები, მაგრამ ისინი შეიძლება იდეებისა და მიმართულებების ფორმირებაში დაგვეხმაროს.

მართლმსაჯულებისადმი ამგვარი, კონტექსტზე ორიენტირებული, მიდგომა შეგვახსენებს, რომ ჭეშმარიტი მართლმსაჯულება იბადება მსჯელობიდან და ითვალისწინებს ადგილობრივ საჭი-

რობებსა და ტრადიციებს. ეს ერთ-ერთი მიზეზია, რის გამოც აღდგენითი მართლმსაჯულების განხორციელებისას უნდა ვიყოთ ფრთხილად ნაბიჯ-ნაბიჯ (top-down/stepwise) სტრატეგიების მიმართ.

აქ წარმოდგენილი არგუმენტი საკმაოდ მარტივია: მართლმსაჯულება ვერ განხორციელდება, თუ ჩვენ მხოლოდ ისეთ საკითხებზე გავამახვილებთ ყურადღებას, რომლებიც ამჟამად წარმართავს სამართლის სისტემებს: რომელი კანონები დაირღვა? ვინ ჩაიდინა ეს? რას იმსახურებს დამნაშავე?

ჭეშმარიტი მართლმსაჯულება ამის მაგივრად მოითხოვს, რომ ჩვენ დავსვათ შემდეგი სახის კითხვები: ვინ დაზარალდა? რა სჭირდება მას? ვისი ვალდებულება და პასუხისმგებლობაა ეს? ვინ წარმოადგენს ამ საქმის მხარეებს? როგორ შეგვიძლია ჩავერთოთ მხარეები გამოსავლის ძიების პროცესში? აღდგენითი მართლმსაჯულება მოითხოვს ჩვენგან, რომ შევცვალოთ არა მარტო ჩვენი თვალსაწიერი, არამედ კითხვები, რომელსაც ვსვამთ.

და ყველაზე მეტად, აღდგენითი მართლმსაჯულება გვიწვევს, ჩავეერთოთ მსჯელობაში, რომ შევძლოთ მხარში ამოდგომა და ვისწავლოთ ერთმანეთისგან. ეს არის გახსენება, რომ ჩვენ ყველანი ურთიერთდაკავშირებული ვართ.

დანართი I

აღდგენითი მართლმსაჯულების ძირითადი პრინციპები

ჰოვარდ ზერი და ჰერი მიკა¹

- 1.0 ძირითადად დანაშაული არის ადამიანური და ინტერპერსონალური ურთიერთობების უხეში დარღვევა.
- 1.1 დაზარალებულებსა და საზოგადოებას მიადგა ზიანი და ესაჭიროებათ აღდგენა.
 - 1.1.1 ძირითადი დაზარალებულია, ვინც უშუალოდ და პირდაპირ დაზარალდა ყველაზე მეტად, მაგრამ აგრეთვე დაზარალებული არიან დაზარალებულისა და დამნაშავის ოჯახის წევრები, უშუალო მოწმეები და საზოგადოების სხვა წევრები.
 - 1.1.2 საჭიროა იმ ურთიერთობებზე ყურადღების გამახვილება, რომელსაც შეეხო (და რომელზეც აისახა) დანაშაული.
 - 1.1.3 აღდგენა არის ქმედებათა კონტინუუმი დაზარალებულთა, დამნაშავეთა და საზოგადოების მთელ რიგ საჭიროებებსა და ზიანზე საპასუხოდ.
- 1.2 დაზარალებულები, დამნაშავეები და საზოგადოება არის მართლმსაჯულების ძირითადი დაინტერესებული მხარეები.
 - 1.2.1 აღდგენითი მართლმსაჯულების პროცესი მაქსიმალურად ბრდის ამ მხარეების, განსაკუთრებით, ძირითადი დაზარალებულის, ისევე, როგორც დამნაშავის, წვლილსა და მონაწილეობას აღდგენის, განკურნების, პასუხისმგებლობისა და პრევენციის ძიებაში.
 - 1.2.2 დაინტერესებული მხარეების როლი დამოკიდებულია დანაშაულის ბუნებაზე, ისევე, როგორც უნარებზე და იმაზე, თუ რას ანიჭებენ ისინი უპირატესობას.

- 1.2.3 სახელმწიფოს აქვს განსაზღვრული შემდეგი ფუნქციები: ფაქტების გამოძიება, პროცესის გაადვილება და უსაფრთხოების გარანტია, მაგრამ სახელმწიფო არ არის ძირითადი დაზარალებული.
- 2.0 დარღვევები წარმოშობენ ვალდებულებებსა და პასუხისმგებლობებს.**
- 2.1 დამნაშავეს ვალდებულებაა, რომ რამდენადაც შესაძლებელია, გამოასწოროს მდგომარეობა.**
- 2.1.1 ვინაიდან მთავარი ვალდებულება არის დაზარალებულის მიმართ, აღდგენითი მართლმსაჯულების პროცესი საშუალებას აძლევს მათ, რომ ქმედითი მონაწილეობა მიიღონ ვალდებულებების განსაზღვრაში.
- 2.1.2 დამნაშავეებს ეძლევათ შესაძლებლობა და მხარდაჭერა, რომ გაიაზრონ, რა ზიანი მიაყენა მათმა ქმედებამ დაზარალებულს და საზოგადოებას და აიღონ შესაბამისი პასუხისმგებლობა.
- 2.1.3 გაზრდილია დამნაშავეების მხრიდან საკუთარი სურვილით მონაწილეობა და შემცირებულია იძულება ან განდევნა. მაგრამ, თუ დამნაშავეები ვალდებულებებზე ნებაყოფლობით არ თანხმდებიან, შესაძლებელია მათ ეს მოვთხოვოთ.
- 2.1.4 მიყენებული ზიანის შედეგად წარმოშობილი ვალდებულებები უნდა ემსახუროდეს მდგომარეობის გამოსწორებას.
- 2.1.5 ვალდებულებების განცდა შეიძლება იყოს რთული, მტკივნეულიც კი, მაგრამ არ ისახავს მიზნად ტკივილის მიყენებასა და შურისძიებას.
- 2.1.6 ვალდებულებები დაზარალებულის წინაშე, მაგალითად, ზარალის ანაზღაურება, უფრო მნიშვნელოვანია, ვიდრე სანქციები და ვალდებულებები სახელმწიფოს წინაშე, მაგალითად, ჯარიმის გადახდა.
- 2.1.7 დამნაშავეები ვალდებული არიან მიიღონ აქტიური მონაწილეობა თავიანთი საჭიროებების გარკვევასა და მოგვარებაში.
- 2.2 საზოგადოებას აქვს ვალდებულებები, რომ იზრუნოს დაზარა-**

ლებულების, დამნაშავეებისა და ზოგადად მისი წევრების კეთილდღეობაზე.

- 2.2.1 საზოგადოება ვალდებულია, მხარში დაუდგეს და დაეხმაროს დანაშაულის მსხვერპლს მისი საჭიროებების მოგვარებაში.
- 2.2.2 საზოგადოება პასუხისმგებელია მისი წევრების კეთილდღეობასა და სოციალურ მდგომარეობაზე და იმ ურთიერთობებზე, რომლებიც ეხება დანაშაულსა და საზოგადოებრივ სიმშვიდეს.
- 2.2.3 საზოგადოება პასუხისმგებელია, ხელი შეუწყოს საზოგადოებაში დამნაშავეთა ინტეგრაციის მცდელობას, აქტიურად იყოს ჩართული მათი ვალდებულებების განსაზღვრაში და უზრუნველყოს შესაძლებლობები მათ გარდასაქმნელად.

3.0 აღდგენითი მართლმსაჯულება ცდილობს განკურნოს და გამოასწოროს მდგომარეობა.

3.1 მართლმსაჯულების საწყისებია: დაზარალებულთა საჭიროება, იყონ ინფორმირებული, მოხდეს აღიარება, იყონ დაცული, მიიღონ ანაზღაურება და მხარდაჭერა.

- 3.1.1 დაზარალებულთა უსაფრთხოება არის დაუყოვნებელი სამრუნავი.
- 3.1.2 მართლმსაჯულების პროცესი გვთავაზობს სქემას, რომ მოხდეს აღდგენა და გამოჯანსაღება, რომელიც საბოლოოდ დაზარალებულებზე ინდივიდუალურადაა მიმართული.
- 3.1.3 დაზარალებულებს აძლიერებს მათი წვლილის გაზრდა და მონაწილეობა საჭიროებებისა და შედეგების (სასჯელის ზომების) განსაზღვრაში.
- 3.1.4 დამნაშავეები ჩართული არიან აღდგენის პროცესში, რამდენადაც ეს შესაძლებელია.
- 3.2 მართლმსაჯულების პროცესი ზრდის შესაძლებლობას ინფორმაციის გაცვლისთვის, მონაწილეობისთვის, დიალოგისთვის და ორმხრივი თანხმობისთვის დაზარალებულსა და დამნაშავეს შორის.**
- 3.2.1 პირისპირ შეხვედრები ზოგიერთ შემთხვევაში გამართლებუ-

ლია, მაშინ, როცა სხვა შემთხვევებში უფრო მისაღებია გაცვლის ალტერნატიული ფორმები.

3.2.2 დაზარალებულებს აქვთ წამყვანი როლი გაცვლის წესებისა და პირობების განსაზღვრაში და მართვაში.

3.2.3 სასჯელის ზომის განსაზღვრა ხდება ურთიერთშეთანხმების საფუძველზე.

3.2.4 ეძლევათ შესაძლებლობა მონაწილის, პატიებისა და შერიგებისთვის.

3.3 მხედველობაში იღებენ დამნაშავის საჭიროებებსა და შესაძლებლობებს.

3.3.1 პირისპირ შეხვედრები ზოგიერთ შემთხვევაში გამართლებულია, მაშინ, როცა სხვა შემთხვევებში უფრო მისაღებია გაცვლის ალტერნატიული ფორმები.

3.3.2 მართლმსაჯულების პროცესში დამნაშავეებს უწევენ დახმარებას.

3.3.3 საზოგადოებისგან დამნაშავის იზოლირება და მკაცრი შეზღუდვები ლიმიტირებულია შესაძლებელ მინიმუმამდე.

3.3.4 მართლმსაჯულება შემგუებლობასთან შედარებით, უპირატესობას ანიჭებს პერსონალურ ცვლილებას.

3.4 მართლმსაჯულების პროცესი ეკუთვნის საზოგადოებას.

3.4.1 საზოგადოების წევრები აქტიურად არიან ჩართული მართლმსაჯულების პროცესში.

3.4.2 მართლმსაჯულების პროცესი საზრდოობს საზოგადოების რესურსებით და სანაცვლოდ წვლილი შეაქვს მის შენებასა და გაძლიერებაში.

3.4.3 მართლმსაჯულების პროცესი ცდილობს წაახალისოს ცვლილებები საზოგადოებაში, რათა დაიცვას სხვები მსგავსი ზიანისგან და აგრეთვე, ხელი შეუწყოს დროულ ჩარევასა და ყურადღების გამახვილებას დაზარალებულთა საჭიროებებსა და დამნაშავეთა პასუხისმგებლობებზე.

3.5 მართლმსაჯულება დაინტერესებულია შედეგებით – იქნება ეს განზრახული თუ არა, დანაშაულისა და ვიქტიმიზაციის მიმართ განხორციელებული საპასუხო ღონისძიებებით.

- 3.5.1 როდესაც შეთანხმება ხდება, მართლმსაჯულება ზედამხედველობას უწევს და ხელს უწყობს აღდგენითი პროცესების ბოლომდე მიყვანას, სანამ არ მოხდება მდგომარეობიდან გამოსვლა, გამოჯანმრთელება, პასუხისმგებლობის გრძნობის გაჩენა და ცვლილება.
- 3.5.2 სამართლიანობა უზრუნველყოფილია არა შედეგების ერთგვაროვნებით, არამედ აუცილებელი დახმარების აღმოჩენითა და ყველა მხარისათვის შესაძლებლობების გაჩენით. ასევე, თავიდან უნდა იქნას აცილებული დისკრიმინაცია, იქნება ეს გამოწვეული ეთნიკური, კლასობრივი, თუ სქესთან მიკუთვნებულობის საფუძველზე.
- 3.5.3 განსაკუთრებით მკაცრი აღმკვეთი ან პრევენციული სასჯელი უნდა განხორციელდეს, როგორც უკიდურესი ზომა და უნდა მოიცავდეს ნაკლებად შემზღუდველ ინტერვენციებს და იმავდროულად, უნდა ბრუნავდეს ჩართული მხარეების აღდგენაზე.
- 3.5.4 წინააღმდეგობა ხდება არაგანზრახულ შედეგებსაც, როგორიცაა: აღდგენითი პროცესების დანერგვა იძულებითი ან სადამსჯელო მიზნით, დამნაშავის გადაჭარბებული მართვა და სოციალური კონტროლი.

თავი 1

¹ გამოყენებული ენა, როგორც წესი, პრობლემურია. ტერმინები „დაზარალებული“ და „დამნაშავე“ ხშირად გამარტივებული და სტერეოტიპულია. მაგრამ, მიუხედავად ამისა, ვინაიდან წიგნი აღდგენითი მართლმსაჯულების სფეროს ეხება და ვინაიდან, ხშირად ალტერნატივები მოუქნელია, მე მაინც ეს ენა გამოვიყენე. ასევე პრობლემურია ტერმინი „დაინტერესებული მხარე“ — ინგლისურად — “stakeholder” — შესაძლოა მომდინარეობდეს ფაქტიდან, რომ თეთრკანიანი ახალმოსახლეები ასობდნენ თავიანთ ბოძებს ასობდნენ, რომ მიეთვისებინათ მიწა, რომელიც ადრე მკვიდრ მოსახლეობას ეკუთვნოდა.

² შერცხვენის თეორია, მართალია საკამათოა, მაგრამ გამოიკვეთა, როგორც აღდგენითი მართლმსაჯულების მნიშვნელოვანი თემა. ინოვაციურ წიგნში „დანაშაული, შერცხვენა და რეინტეგრაცია“ (Crime, Shame and Reintegration; Cambridge, U.K., 1989), ჯონ ბრაითუაიტი მსჯელობს, რომ შერცხვენა, რომელიც შეურაცხოფს, ამცირებს და სტიგმას ადებს, ადამიანებს უბიძგებს დანაშაულისკენ. თუმცა, შერცხვენა შეიძლება იყოს „რეინტეგრაციული“ („გამაერთიანებელი“), როდესაც ის გმობს დანაშაულს, მაგრამ არა დამნაშავეს და აძლევს ამ სირცხვილისგან გათავისუფლების ან მისი გარდაქმნის საშუალებას.

³ იხილე, მაგალითად, თავები წიგნიდან: აღდგენითი საზოგადოებრივი მართლმსაჯულება: ზიანის გამოსწორება/ანაზღაურება და საზოგადოების გარდაქმნა (Restorative Community Justice: Repairing Harm and Transforming Communities (Anderson, U.S. 2001).

თავი 2

¹ სახელმწიფოს როლი განსაკუთრებით სადავოა სიტუაციებში, სადაც უმცირესობათა ჯგუფები განიცდიან გამუდმებულ შევიწროვებას ხელისუფლების მხრიდან (მაგ. ჩრდილო ირლანდიაში), ან სადაც სახელმწიფო ჩანს რომ თანამშრომლობს აღდგენით მართლმსაჯულებასთან, ოღონდ თავად ნერგავს და თავს ახვევს მას მოსახლეობას. ეს კი განსაკუთრებული ზრუნვის/შეშფოთების საგანია, როგორიცაა, მაგალითად ახალი ზელანდიისა და კანადის თემები და მკვიდრი ტომები.

² ამ დებატების მიმოხილვის პოვნა შეიძლება გერი ჯონსტონის წიგნში — „აღდგენითი მართლმსაჯულება: იდეები, ფასეულობები, დებატები“ (Restorative Justice: Ideas, Values, Debates [Willan, U.K., 2002], 136 ff). ეს წიგნი გვაძლევს აღდგენითი მართლმსაჯულების სფეროს დებატებისა და კრიტიკული შეფასებების სასარგებლო მიმოხილვას და ანალიზს.

³ James Gilligan, Violence: Reflections on a national Epidemic (New York: Random House, 1996)

⁴ Sandra Bloom, Creating Sanctuary: Toward the Evolution of Sane Societies (Routledge, U.S., 1997).

⁵ აქ მე ვალში ვარ ჯარემ სავატსკისთან მისი ღირსშესანიშნავი ნაშრომისთვის (ჯერ კიდევ გამოუქვეყნებელი) იმ ფასეულობების შესახებ, რომელიც საფუძვლად უდევს აღდგენით მართლმსაჯულებას.

⁶ ეს არის ტონი მარშალის ადაპტირებული განმარტება: „აღდგენითი მართლმსაჯულება არის პროცესი, რომლის მეშვეობით კონკრეტული დანაშაულის ყველა დაინტერესებული მხარე თავს იყრის, რომ ერთად დასახონ დანაშაულის შედეგების მოგვარების სამომავლო გზები“.

⁷ Susan Sharpe, *Restorative Justice: A Vision for Healing and Change*, გამოქვეყნებულია აღდგენითი და მედიაციის ცენტრის მიერ, #430, 9810-111 St., Edmonton, AB, Canada, TSK 1K1. www.edmontonmediation.com

⁸ სიტყვა “closure” „დასრულება/დახურვა“ ხშირად შეურაცხყოფელია დაზარალებულისთვის, განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულის შემთხვევაში. თითქოს შთაგვაგონეს, რომ შეიძლება ყველაფერი წარსულს ჩავაბაროთ და დავივიწყოთ, რაც ნამდვილად შეუძლებელია. თუმცა, სიტყვა გულისხმობს, რომ საჭიროა წინსვლის გაგრძელება და აღდგენითი მართლმსაჯულება ცდილობს ეს შეგვაძლებინოს.

თავი 3

¹ <http://www.frenso.edu/pacs/docs/model.shtml>

² არასრულწლოვანთა აღდგენითი მართლმსაჯულება ახალ ზელანდიაში შექმნილია / მორგებულია, რომ შედარებით მსუბუქი დანაშაულის შემთხვევაში დამნაშავე აარიდოს სამართლებრივ სისტემას. ეს ზოგჯერ ხდება არაფორმალური დამარაღებული-დამნაშავის კონფერენციასთან ერთობლიობაში.

³ იხილეთ Paul McCold, “Toward a Holistic Vision of Restorative Juvenile Justice: A Reply to the Maximalist Model,” in *Contemporary Justice Review*, 2000, Vol. 3(4), 357-414, განმარტებით საკითხებზე და აღდგენითი მართლმსაჯულების კრიტერიუმებზე მსჯელობისათვის. მაქქოლდის შეხედულებები ერდნობა ჩვენ მიერ ციტირებულ მარშალის განმარტებას.

თავი 4

¹ Conrad Brunk, “Restorative Justice and the Philosophical Theories of Criminal Punishment” in *The Spiritual Roots of Restorative Justice*, Michael L. Hadley, editor. (Albany, NY: State University of New York Press, 2001), 31-56.

დანართი I

¹ Howard Zehr and Harry Mika, “Fundamental Principles of Restorative Justice,” *The Contemporary Justice Review*, Vol. 1, No. 1 (1998), 47-55.

